

Hva' med far

Mænds forventninger og erfaringer med at blive far

Udarbejdet af lektor Kenneth Reinicke (RUC) for Roskilde Kommune
Med midler fra Sundhedsstyrelsens »Satspulje«

Forord

Det er en stor omvæltning at få et barn, og for nogen kommer usikkerheden over det store ansvar til at fylde mere end glæden over familieførelsen. Når vores sundhedsplejersker får mulighed for at støtte disse sårbare forældre med deres ”små” problemer, kan problemerne forebygges før, de vokser sig så store, at andre dele af det sociale system skal involveres. Det var baggrunden for, at Roskilde Kommunes ”Projekt Forud” i november 2004 fik bevilliget støtte fra Socialministeriets pulje ”Familien i centrum”.

Siden har vi gennem ”Projekt Forud” kunne tilbyde en vifte af tværfaglige tilbud, som sundhedsplejerskerne hurtigt har kunnet sætte i værk sammen med familien. Det har været en værdifuld støtte for de gravide og nybagte mødre, som kæmper for at give deres børn de bedste opvækst- og udviklingsmuligheder.

Undervejs er Sundhedsplejen blevet opmærksom på, at mange af tilbuddene mest retter sig mod mødrene og deres børn, hvorimod fædre kun indirekte er blevet inddraget. Samtidig har sundhedsplejerskerne desværre ofte oplevet, at det stiller så store krav og forventninger til parforholdet at blive forældre, at der opstår problemer, som medfører, at parforholdet ofte ophører, mens børnene stadig er små. En del børn mister derved helt eller delvist kontakten til deres far.

Derfor søgte Roskilde Kommune i november 2005 Sundhedsstyrelsens Satspulje ”Sundhedshuse og Socialt svage fædre” til et projekt rettet mod fædre og deres børn. I første omgang måtte vi afdække fædres behov og forventninger til sundhedsplejen for at finde ud af, hvordan vi kunne hjælpe bedst muligt.

Opgaven blev lagt i hænderne på Kenneth Reinicke fra Center for Ligestillingsforskning på RUC, som har udarbejdet en interviewundersøgelse med 20-25 fædre. Gennem denne rapport har vi nu fået en række forslag til initiativer og aktiviteter, som gerne skal ruste mændene til at afklare deres fædrollerolle. Vi takker de (kommende) fædre, som velvilligt har deltaget og er kommet med en række ideer.

Med denne rapport i hånden kan medarbejderne i Sundhedsplejen (gennem Projekt Forud) iværksætte en række tiltag, som retter sig direkte mod fædre i de sårbare familier. Det forventer vi os meget af.

*Annie Larsen
formand for Sundheds- og Forebyggelsesudvalget
Ny Roskilde Kommune*

Fædreprojekt i Roskilde

Indledning	3
Metode og udvælgelse af fædre	3
Mændene i undersøgelsen	5
Faderskabets betydning	7
Gode oplevelser som far.....	8
Hvad var svært ved at blive far?.....	12
Tiden under graviditeten.....	17
Fædrenes netværk.....	18
Betydningen af at få drenge eller piger.....	19
Problemer med at sætte sig igennem over for moderen.....	20
Mændenes egne fædre.....	21
Fødslen.....	24
Barselsorlov.....	26
Opsummering på fædre.....	30
Arrangementer og tilbud til fædre	32
Fødselsforberedelseskurser.....	32
Mændenes sekundære placering.....	34
De positivt indstillede fædre vedrørende fædregrupper.....	35
”Det skal være en jeg kan stole på”.....	37
Fædre som ikke savner tilbud fra kommunen.....	39
De konkrete foranstaltninger omkring en fædregruppe.....	41
Mænd i mødre- og forældregrupper.....	44
Konklusion	45
Hvilke tilbud kan anbefales.....	47
Anbefalinger.....	49
Litteraturliste	52

Indledning

Denne undersøgelse er blevet til på baggrund af en bevilling fra "Satspuljen" fra Sundhedsstyrelsen til Roskilde Kommune. Formålet med at igangsætte projektet har for Roskilde Kommunes side været et ønske om at forbedre indsatsen over for familier/fædre med særlige behov i forbindelse med graviditet og de første år derefter. Ligeledes har formålet været at styrke det tværfaglige samarbejde i forhold til tidlig forebyggende indsats og at udvikle en ramme for tidlig indsats, som sikrer, at de socialt sårbare fædre i "gravide familier" og spædbørnsfamilier samt fædre i sårbare situationer bliver opdaget tidligt, og at den rette støtte tilbydes. Dette tilstræbes for at undgå en "egentlig" bruger i social- og sundhedssystemet.

Sundhedsplejen i Roskilde Kommune har erfaret, at mange af disse familier opløses tidligt, og at fædres kontakt til deres børn er svag og ustabil. Baggrunden for undersøgelsen har også været, at fædres ønsker og behov er svære at identificere og opfylde ud fra de eksisterende indsatser, og at fædre ofte er usynlige i disse indsatser. Overordnet set handler det om at skabe opkvalificering af den faglige viden om fædrenes tilknytning til spædbørn, hvilket har været et meget underbelyst område, idet der historisk set oftest har været fokus på mor-barn relationen. Fædres erfaringer og fædres problemer har ikke tilnærmelsesvis været belyst i samme omfang (Madsen m.fl.: 2002). Der er således uden tvivl behov for en større systematisk viden om mænds liv i et kønspektiv.

Problemerne med at sætte fokus på mændenes/fædrenes rolle kan forstås i en større sammenhæng, hvor det er vigtigt at fremhæve, at mænd ofte fremstår som det "usynlige køn". Det er i mange sammenhænge ikke let at diskutere mænd som en social kategori og sætte separat fokus på mænds livsbetingelser. Dette kan skyldes, at mænd ikke er socialiseret til at opfatte deres problemer som kønspolitiske, og derfor ikke efterspørger tilbud, men hænger utvivlsomt også sammen med, at der fra institutionel og professionel side ikke har været tradition for at problematisere mænds levevilkår (Reinicke: 2002, 2004).

Metode og udvælgelse af fædre

Det empiriske grundlag for rapporten er 20 fædre, som er blevet interviewet om deres kommende og nuværende faderskab. Materialet i undersøgelsen er af kvalitativ karakter, og der kan derfor ikke i traditionel forstand generaliseres på baggrund af undersøgelsen. Der vil derfor være fokus på forståelse og fortolkning af fædrenes udsagn. Der er på baggrund af materialet udviklet

anbefalinger til brug for det videre arbejde i Roskilde Kommune med at optimere tilbud til og forståelsen af fædres situation.

Meningen med interviewene er, at de skal belyse, hvilke ønsker, behov, kompetencer og ressourcer fædrene har. Fokus i interviewene har været følgende områder:

1. *Være/blive far*: Hvad sker der, når mænd bliver fædre. Der er blevet spurgt ind til, hvad de tænkte, da de fik at vide, at de skulle være fædre, om faderskabet var planlagt, hvad faderskabet betyder for dem, herunder hvordan de oplever de positive og besværlige dele af faderskabet. Ligeledes har der været fokus på, om fædrene er knyttet til børnene på en særlig måde?
2. *Egne forældre*: I hvilken udstrækning har fædrene videreført de opdragelsesmønstre, de selv har været præsenteret for i deres barndom. Spejler de sig i deres egne fædre, eller tager de afstand fra det, de selv har oplevet? Kan de bruge deres egne fædre som rollemodeller?
3. *Forhold til partner*: Hvem har mest at skulle have sagt på hjemmefronten med hensyn til barnets opdragelse, og hvordan er de praktiske gøremål fordelt mellem parterne? Hvad foretager mændene sig konkret med deres børn?
4. *Venner*: Hvor meget bruger fædrene deres venner og omgangskreds til at lade sig inspirere i skabelsen af deres faderrolle?
5. *Maskulinitet*: Her har der været spurgt ind til, om der var noget i mændenes maskulinitet, der forhindrede dem i være den far, som de ønsker at være. Havde fædrene, da de var yngre, en bestemt slags mand, de så op til, og er det i så fald den samme type mand, de nu ser op til, efter at de er blevet fædre? Er der konflikter med at være mand og far på samme tid?
6. *Tilbud fra kommunen*: Dette fokusområde har været det, som har fået mest tid i interviewene. Hvilke tilbud har mændene mødt både før, under og efter fødslen? Har mændene været tilfredse med den måde, det offentlige system har henvendt sig til dem på? Hvad mener de, at Kommunen kan og skal tilbyde dem som fædre?

Fremgangsmåden i undersøgelsen har været, at sundhedsplejerskerne i Roskilde Kommune har sendt emails til forfatteren af denne undersøgelse, når der var en far, som havde indvilget i at

deltage i undersøgelsen. Dernæst er der telefonisk blevet aftalt et møde mellem forfatteren og fædrene. Hovedparten af interviewene er foretaget i fædrenes hjem. Et enkelt er foretaget i Center for Ligestillingsforsknings lokaler, og et interview er foretaget pr. telefon. Det har været hensigten, at interviewet skulle foregå i en tone, hvor interviewpersonen fornemmede, at det er tilladt at udtale sig frit. Det har ligeledes været tilstræbt, at fædrene ikke skulle forlade interviewet med en følelse af at være blevet brugt. Det har også været tilstræbt ikke at lægge ordene i munden på mændene og ikke introducere for mange kategorier, som fædrene skulle forholde sig til.

Der eksisterer mange forestillinger og myter om, at mænd ikke kan udtrykke sig præcist og nuanceret om deres eget følelsesliv og konkret mangler ord til at beskrive deres sårbarhed. I nogle af interviewene har det også været nødvendigt at benytte det, man kunne kalde den "langsomme samtale", for at kunne snakke med mænd om deres følelser omkring faderskabet. Langt de fleste af fædrene var dog parate, opsatte og havde ingen besværligheder med at italesætte deres faderskab. Nogle af disse mænd var endda i stand til at tale meget raffineret og detaljeret om sårbare dimensioner af deres faderskab. Nogle af mændene beskrev også intime aspekter af deres liv, f.eks. hvordan deres sexliv havde udviklet sig efter fødslen, uden at der direkte var blevet spurgt til det.

Sociologen Bente Marianne Olsen (2000) har i sin ph.d. afhandling om fædre på orlov beskrevet, at fædre på orlov ofte mangler et sprog til at beskrive deres handlinger i hjemmet. Mænd på orlov lægger ofte afstand til husarbejdet, som er forbundet med kvindelighed, selvom de faktisk udfører meget af det huslige arbejde i deres orlov. Men de ønsker ikke at blive feminiserede ved at beskrive det for detaljeret.

Mændene i undersøgelsen

Udgangspunktet for undersøgelsen var, at målgruppen skulle være kommende fædre og fædre til børn i alderen 0-2 år. Der skulle endnu ikke have været udvist tegn på svigt hos disse fædre, men det professionelle netværk skulle have vurderet ud fra viden og erfaring, at den kommende far eller småbarnsfarens ressourcer og kompetencer var svage. Mændene skulle være karakteriseret ved at have ressourcer til at klare dagen og vejen, men hvor blot lidt modgang "tipper læsset". Mændene skulle være opvokset i et socialt belastet hjem, hvor forældrene ofte selv har været præget af manglende forældrekompetencer, eller have et svagt eller manglende netværk samt eventuelt være sårbare, hvor årsagen ikke kun skyldes social belastning.

Til trods for, at der fra Roskilde Kommunes side har været tilstræbt en ensartethed hos de mænd, som skulle interviewes, har det ikke været muligt at finde tilstrækkeligt mange fædre til interviewundersøgelsen, som levede op til målgruppebeskrivelsen, og der er derfor relativ stor forskellighed blandt de mænd, der blev interviewet. De interviewede fædre har i nogle tilfælde været mere ressourcestærke end førnævnte beskrivelse af den ønskede målgruppe.

Blandt gruppen af interviewede fædre har der også været nogle enkelte særdeles ressourcestærke fædre. Interviewene med disse fædre har været gode til at pege nogle problemstillinger ud omhandlende forskellige tiltag, som kommunen kunne iværksætte over for fædre, som de mere sårbare fædre ikke i samme udstrækning var i stand til at pege på, selvom undersøgelsen var målrettet dem.

Fædrene i denne undersøgelse har gennemsnitligt en markant lavere uddannelsesgrad end de fædre, der er interviewet i det store forskningsprogram om mænds tilknytning til spædbørn på Rigshospitalet (Madsen m.fl.: 2002). De fleste af mændene i undersøgelsen er karakteriseret ved at have ingen, kort eller mellemlang uddannelse bag sig. Der er kun interviewet to fædre med lang uddannelse. Der er i denne undersøgelse ikke spurgt til indkomstniveau. Det må dog formodes, at indkomstniveauet hos fædrene i denne undersøgelse er lavere end i undersøgelsen på Rigshospitalet. Der medvirkede ingen usædvanlig unge fædre i undersøgelsen. Gennemsnitsalderen for fædrene i undersøgelsen var 33-34 år med en spredning fra 23 til 47 år.

Der er både interviewet sårbare fædre, hvor sårbarheden og udsathed var relateret til opvækstbaggrund og social position, og fædre, der befandt sig i en udsat situation. Dette var f.eks. fædre til for tidligt fødte børn og fædre til tvillinger. Langt de fleste af de interviewede fædre var på interviewtidspunktet aktive på arbejdsmarkedet. Der var tre fædre, som var arbejdsløse. To af fædrene var eller havde været i kontakt med familiecentret i Roskilde. En af fædrene var langtidssygemeldt på grund af depression, og en far var på førtidspension. Tre af fædrene var på forældreorlov på interviewtidspunktet. Enkelte af de interviewede fædre havde ældre børn end 0-2 år. To af disse fædre havde været eneforsørgere og primære omsorgsgivere for deres børn i en længere periode.

Nogle gange har mændenes kvindelige partner også været hjemme under interviewet, og i et enkelt tilfælde var hun også til stede i lokalet under interviewet. Men det har været tilstræbt, at mændene var alene under samtalen, for at fædrene ikke skulle blive påvirket af kvindernes tilstedeværelse.

Faderskabets betydning

Hvordan oplever nutidens mænd deres forældreskab? Hvilke drivkræfter og forhindringer trækker i hvilke retninger? Hvordan bliver mænd påvirket af de kulturelle idealer? Hvad betyder det egentlig for mænd at blive fædre? Det er nogle af de mange spørgsmål i debatten om faderskabets betydning.

Historisk set er mænd først nu ved at begynde at reflektere over deres køn. De fleste mænd har ikke været opdraget til at skulle sætte ord på deres køn, og finder det derfor ofte grænseoverskridende og u håndterbart at tale om. Det er derfor vigtigt at få en indsigt i de muligheds- og forståelseshorisonter, der eksisterer for diskussionen om manderoller. Den engelske mandeforsker Jeff Hearn (1998) har argumenteret for, at det er vigtigt at "benævne mænd som mænd". Han peger på, at det analytiske fokus skal være på, hvad mænd konkret foretager sig, hvad mænd tænker, og hvad mænd føler. Mænd skal studeres som mænd, og det er derfor vigtigt, at man forholder sig til den virkelighed, der styrer mænds valg- og fravalg. Kønnen er på en og samme tid blevet en udfordring og et problem for mænd. Mange mænd føler uden tvivl, at de befinder sig i et situation, hvor de på den ene side forventes at efterleve traditionelle mandlige dyder om forsørgelse, forførelse og beskyttelse og på den anden side forventes det også af dem, at de skal være reflekterende omkring deres maskulinitet og udfordre denne.

Man ved ikke præcist, hvordan den tidlige far-spædbarn relation påvirker udviklingen af det generelle faderskab. Men der er ingen tvivl om, at det er positivt for mænd at udvikle et nært forhold til børn (Sommer: 1999). Der er ingen tvivl om, at den kulturelle dagsorden for mænd og fædre har ændret sig markant, og at der også er kommet markant anderledes og mere tætte relationer mellem fædre og børn. Mænd er, som mandeforskeren Øystein Gullvåg Holter (2003) har formuleret det, i større udstrækning begyndt at *være* en familie i stedet for at *have* en familie. Det store spørgsmål, man alligevel kan stille, er, hvad betyder egentligt mest - arbejdet eller børnene?

Vi ved efterhånden en del om, hvordan faderskabet påvirker mandens syn på sig selv som mand. Mange mænd giver udtryk for, at forældreskabet giver en indre ro, udvikler et rigere følelsesregister og giver en dyb tryghed, som i modsætning til arbejde og karriererelationer ikke bare lige kan tages fra dem. Ligeledes muliggør faderskabet ofte kønsoverskridende handlinger og giver mulighed for, at manden kan etablere et mere nuanceret billede af sig selv som mand. På den ene side kan forældreskabet betyde, at arbejdets betydning træder lidt i baggrunden, og faderskabet kan således beskytte imod usikkerhedsmomenter på arbejdsarenaen. På den anden

side er der også en tendens at spore mellem arbejde, mandighed og faderskab forstået på den måde, at når arbejdet er sikret, så udvikles mandigheden og skaber de rette betingelser for etableringen af et sundt faderskab.

Den svenske forsker Lars Plantin (2001) berører i sin doktorafhandling ”*Mäns Föräldraskap*” asymmetrien i det moderne faderskabs ideologi og praksis. De kulturelle forventninger ændrer sig ofte hurtigere end de konkrete handlinger. Mænd er ofte moderne i retorikken, men traditionelle i praktikken. På den anden side bliver det også fremhævet, at der er sket en større kvalitativ forandring i faderskabet, end man umiddelbart kan registrere, når man ser på den relativt lille del af forældreorloven, som mænd gør brug af. I den forbindelse er det vigtigt ikke at reducere de nærværende og engagerede fædre til dem, som gør mest brug af forældreorloven (Reinicke: 2004).

De nye idealer, om det nærværende og omsorgsfulde faderskab, er ikke slået igennem med samme styrke hos alle mænd. Der er stadig stor forskel på i hvilken grad mænd har forandret sig fra at være forsørgermanden til at være omsorgsmanden – hvilket selvfølgelig ikke behøver at udelukke hinanden. Det er nemlig vigtigt at slå fast, at mange mænd under alle omstændigheder former deres maskulinitet og faderskab udfra nogle helt nye forudsætninger (Stendevad: 2005).

Småbørnsfædre er nogle af dem, som har størst mulighed for at ændre deres maskulinitet på grund af deres kropslige og følelsesmæssige kontakt med børnene. Faderskabet er et af de områder, hvor det er relativt let for mænd at præsentere fortællinger, der er fyldt med følelser og udsagn om relationer. Men som det er blevet fremhævet gennem andre forskningsprojekter om mænd og spædbørn, står det klart, at de forandringer der har fundet sted på fødselsområdet, ikke på samme måde har smittet af på ligestillingen, når det handler om ansvaret for børnenes omsorg (Madsen m.fl.: 2002).

Gode oplevelser som far

Selvom nogle af fædre ser begrænsninger i deres faderskab, taler de fleste fædre overvejende optimistisk om deres faderskab. De opfatter barnet som en eksistentiel gave og fremhæver det positive i at lære barnet bedre at kende og få mulighed for at følge barnets udvikling i barnets tempo. Der berettes om det glædelige i at skulle udvikle sine egne rutiner sammen med barnet, så det ikke kun er moren, der har ekspertisen på dette område. Ligeledes fremstilles det som positivt, at fædre ikke kun selv er i centrum, og at de bliver nødsaget til at tilsidesætte egne behov. Dette

udtrykkes bl.a. af denne far, som beskriver, hvordan det at få børn bragte ham og hans partner videre i livet:

”Det er det, der bringer mig videre her i livet fra en fase til en anden fase...jeg følte, at jeg var færdig med ungdomsfasen eller den tidlige voksenalder...og det var meget bevidst fra os begge to, at vi var parate til at give slip på disse ting...og at vi ikke ville savne dem meget...men jeg tager nogle gange mig selv i ikke rigtigt at forstå, hvad det er der er sket”.

En far udtrykte sin glæde meget kort og kontant:

”Det er jo derfor jeg har fået så mange børn. Det er dejligt at se dem vokse op”.

En anden beskrev sin faderrolle således:

”Jeg er en stolt far”.

Og en tredje far formulerer det på denne måde:

”Det er den største oplevelse i en mands liv at blive far”.

Der er også udsagn om, at de har fået øjnene op for, hvor krævende det er at skulle håndtere børn og husarbejde, og hvor svært det er at nå ret meget andet end at passe barnet. En far fortæller stolt om, hvor meget det betyder for ham, at han er i stand til at trøste barnet og få barnet til at sove videre, når det f.eks. vågner tidligt om morgenen:

”F.eks. i morges, der var hun vågen ti minutter over fire, da jeg skulle på arbejde...hun græd og var lidt utilpas... så gik jeg lige ind og sagde hej til hende...og så sov hun igen...det var sgu stort for mig”.

Interviewpersonerne blev også bedt om at beskrive, hvad de forstod ved en god far. Beskrivelserne af den gode far indeholdt i flere tilfælde ord som nærværende, opmærksom, kærlig og støttende. En af fædrene beskrev den gode far således:

”Jeg har været en god far, når børnene kommer hen og krammer mig til hverdag, og når jeg føler, at børnene er glade og tilfredse. Ligeledes, hvis jeg har skældt børnene

ud, og de så bliver sure, og der så bare går to minutter, inden de kommer hen og sidder på skødet igen”.

De fleste af fædrene var ganske gode til at holde fokus under interviewet. Der var dog i nogle tilfælde en tendens til at sammenblande emner og problemer og med at holde fokus på det, der blev spurgt om. Nogle af fædrene var meget springende og abrupte i deres svar på de spørgsmål, de blev stillet. Nedenstående er et eksempel på, hvorledes en far, da han skulle svare på spørgsmålet ”beskriv en god far”, pludselig inddrager nogle meget barske udtalelser om, at man kun skal være flink ”indtil folk pisser på dig”. Dette kan måske tolkes som et udslag af, at denne far har haft nogle meget barske oplevelser med tillidsbrud fra venner og bekendtes side.

”Den gode far betyder, at du er hjælpsom, og at du er rar over for dine omgivelser og flink og behagelig at være sammen med, indtil folk pisser på dig rent ud sagt. Så vil jeg nemlig cutte helt af, hvis folk begynder at tage røven på mig. Det er ens egen beslutning, hvordan man er. Jeg har det sådan, at jeg har lært det på den måde, at som jeg er, vil jeg også gerne være over for andre. Men alligevel skal min datter sgu have lov til at gøre nogle ting, som jeg ikke fik lov til at gøre...hvis hun kommer og siger, at hun skal have det stykke tøj, og jeg siger nej, og moderen siger ja, så vil jeg ikke være den, som siger, at det ikke kan lade sig gøre. Det, syntes jeg også, hører med til at være en god far, at være hjælpsom”.

Flere af fædrene fortalte om, hvordan det at få børn giver en dybere mening med livet og sætter store eksistentielle livsovervejelser i gang.

”På et eller andet plan giver det mig en mening med livet...det sætter tingene i et helt andet perspektiv...man bliver mindre fokuseret på sig selv...det er jo den kærlighed, man har ... det er dejligt at se den udvikling, der sker”.

Flere af fædrene betoner det glædelige i, at barnet har nået den alder, hvor det kan meddele sig mere sikkert og bevidst til faderen:

”Det er helt kanon, specielt efter at øjenkontakten kom...hver gang hun vågner, og hun ser os, så får vi bare verdens største smil, og det er jo bare dejligt”.

En anden far formulerer det således:

”Det er skønt at vågne op til hendes smil og se hende udvikle sig, det er sgu godt...det er nærmest til at få tårer i øjnene af”.

Der var en far, der beskrev, at han var glad for, at hans kone ikke kunne give bryst i så lang tid, fordi det gav ham mulighed for at give barnet flaske, og dermed komme tæt på barnet.

Flere af fædrene beskrev, at de ikke var blevet rystet i troen på deres faderrolle, selvom de havde været udsat for hårde og opslidende hændelser. Denne far giver netop udtryk for en sikkerhed omkring sit faderskab, selvom de har været gennem nogle hårde måneder, fordi barnet led af kolik.

”Jeg har aldrig været i tvivl om, vi var gode forældre, sådanne bekymringer har jeg ikke haft, jeg viste jo godt, at det var hendes mavetarmsystem, der var noget galt med”.

Mange af mændene beskrev, at de ønskede at være sammen med barnet, og at barnet behøvede dem i sin udvikling. Selvom barnet naturligvis er mere fysisk afhængigt af moderen i starten af dets levetid, fremhævede en af fædrene mænds betydning således:

”Jeg ved godt, at man siger, at børnene i starten æder, skider og sover. Men i de timer, hvor de er vågne, er det lige så vigtigt, at de er sammen med faderen, som at de er sammen med moderen”.

Når mænd bliver spurgt om, hvad de ser frem til ved deres kommende faderskab, er det karakteristisk, at de fokuserer på det store barn, som er i stand til at cykle og spille bold på græsplænen. Moderen derimod fokuserer oftere på det spæde barn. Denne far udtrykker, at han havde et større barn i tankerne under graviditeten, og ser frem til, at barnet bliver lidt ældre, så han kan foretage sig flere ting med hende:

”Jeg forestillede mig mere end et spædbarn under graviditeten, og jeg ser også nu frem til, at hun bliver lidt større, så vi rigtig kan ligge og læse sammen og hygge os”.

Erfaringerne fra Rigshospitalet viser dog, at der ingen sammenhæng er mellem mænds forestillinger før fødslen og deres konkrete evne til at passe det spæde barn.

Hvad var svært ved at blive far?

Der er også spurgt til de dimensioner af faderskabet, som fædrene opfattede som besværlige og problematiske. Dette er sket ud fra en viden om, at mænds forhold til deres egen maskulinitet, i nogle situationer, kan stå i vejen for udviklingen af et sundt faderskab. Ifølge mandeforskeren Michael Kimmel (1996) er mandighed ikke noget, man kan være sikker på. Det skal konstant bevises, og det kan være svært at bryde med den stereotype opfattelse af, hvad en rigtig mand er. Traditionel mandighed skabes bl.a. gennem arbejdet, og det gamle udsagn om, at "mænd eksisterer i deres gøre og kvinder i deres være", har stadigvæk en vis udsagnskraft. Der er ingen tvivl om, at mange mænd fokuserer på, at rammerne skal være i orden i form af en sund økonomi, hvis de skal tage forældreorlov. Dette aspekt af mandigheden må man ikke undervurdere, selvom mange mænd nu også fokuserer på at være nærværende og omsorgsfulde. Mange mænd føler sig stadig hovedansvarlige for familiens økonomi. Der er derfor mange modsætningsfyldte forhold på spil i konstruktionen af faderskabet; nærvær og engagement over for de kulturelt overleverede mandlige dyder om ansvaret for familiens økonomi. Dette trådte også frem i denne undersøgelse.

Flere af fædrene betonedede det traditionelle maskuline element med at skulle være hovedforsørgeren og den, der i sidste ende har ansvaret for familiens ve og vel. Men nogle af fædrene udtrykte også, at de var tilfredse med, at det er dem, som havde hovedansvaret for familiens økonomi. Der er dog ingen af fædrene, der giver udtryk for, at deres karriere er vigtigere end deres familie og børn.

En af de højtuddannede og særdeles velfungerende fædre svarede med et glimt i øjet, da han blev spurgt om det besværlige ved at være far:

"Alt er besværligt ved at blive far, og der er ikke et splitsekund af tid til dig selv...alle de behov, man har for at sidde og kigge ind i en væg eller et fjernsyn, de bliver ikke opfyldt...og det samme med parforholdet".

En anden far formulerer det således:

"Det besværlige er, at der er mindre tid til en selv, og at det er sværere at pleje forholdet mellem mig og min kone...der går utrolig lang tid med bleer og dårlig nattesøvn".

Nogle af mændene fortæller om, at de har dårlig samvittighed over at være væk fra børnene, når de er på arbejde, men fremhæver samtidig også, at de i forhold til mødre alligevel er bedre til at slippe den dårlige samvittighed, når de først er væk fra børnene. Der er således mange modsatrettede følelser på spil angående privilegier og ansvar i konstruktionen af faderskabet. Nogle af fædrene, som har flere børn, fortæller om, hvordan de har udviklet deres faderskab i en mere ansvarsfuld retning med barn nummer to.

”Første gang tog jeg nok munden lidt for fuld...jeg troede, det var lettere end som så...men jeg var på det tidspunkt også kun 19 år”.

En anden far formulerer sin udvikling således:

”Med de første børn tænkte jeg, det er sgu hendes arbejde det med børnene, jeg kan bare gå ud i byen og feste og spille noget fodbold. Jeg troede, at jeg var en fandens karl. Men det gik så ikke, og efter det har jeg lært, at man skal deles om opgaverne. Det går jo ikke, når det kun er den ene, som knokler med børnene”.

En tredje far udtrykker det på denne måde:

”Det tog nok nogle år, før man opdagede det sådan rigtigt, at man var blevet far...altså inden man blev voksen. I starten arbejdede og arbejdede jeg hele tiden, og det var moderen, der tog sig mest af børnene... ikke fordi jeg ikke har hentet og afleveret børnene, men fordi jeg arbejdede i København, og derfor skulle jeg af sted tidligt om morgenen”.

Nogle af fædrene fremhæver, at de har måttet give afkald på noget af deres tidligere liv.

”Man kommer jo fuldstændig til at lægge hele sit liv om. Det vender jo 360 grader rundt, når man bliver forældre. Man kan ikke sige ja til de samme ting, som man kunne, før man fik børn”.

En af fædrene fokuserede meget på den pris, han som far betaler ved at være væk fra hjemmet i de tidlige måneder af barnets liv.

”Nu er hun snart 4 måneder og skal til at smage mad. Det føler jeg da, at det er mig, der skal gøre det sammen med hende. Jeg vil være med, så meget jeg kan, jeg vil ikke gå glip af alt det rare”.

Den samme far fremhævede videre:

”Jeg har en følelse, som jeg ikke bryder mig så meget om, og det er, at jeg faktisk føler mig en smule misundelig på min kone...det gælder alle de ting, som hun får lov at opleve med vores datter, når jeg går på arbejde...alle de ting, som hun får lov at have med hende, som jeg ikke ser...øv, det ville jeg gerne være med til...jeg havde f.eks. ikke set, at hun var blevet i stand til at rykke sig fra ryggen til maven”.

Madsen (2002) har beskrevet, at nogle fædre mangler indlevelseshed for spædbørn og omsorg. Nogle af fædrene i denne undersøgelse beskriver også vanskeligheder ved at skulle være nært involveret med det nyfødte og spæde barn og giver udtryk for bekymring vedrørende deres egen formåen. Det er specielt usikkerheden over, hvad de skal stille op med spædbarnet omkring f.eks. bleskift og badning.

”Jeg turde ikke skifte ble på hende i starten. Jeg turde ikke tage fat i hende, jeg turde simpelthen ikke vride benene om på hende, når jeg skulle skifte hende... så det er først inden for de sidste 2-3 måneder, at jeg er begyndt at skifte hende (barnet er 6 måneder). Jeg kunne heller ikke bade hende, lige da hun var født, også selvom de fortalte mig, at hun selvfølgelig ikke er nogen porcelænsdukke...i disse situationer føler jeg afmagt”.

Samme far giver ligeledes udtryk for, at han aldrig kunne skifte ble på andre folks børn.

”Jeg er legeonkel for alle min kones veninders børn, men jeg kan simpelthen ikke få mig til at skifte andres børn”.

Det har i faderskabsforskningen været fremhævet, at mænd bruger mere tid på at lege med børn end på at give børnene konkret omsorg (Sommer: 1999) Nogle af fædrene giver udtryk for, at de er sammen med børnene på en anderledes måde end deres partner, og at de ønsker at kunne foretage sig noget mere fysisk sammen med børnene, f.eks. at løbe eller gå lange ture sammen med dem. Der er relativ enighed om inden for faderforskningen, at fædre ofte leger med børn på en anden

måde end kvinder, og at de opfatter barnet som nysgerrigt og parat til fysisk kontakt (Sommer: 1999).

Når mændene blev spurgt, om der var noget, der forhindrede dem i være far på den måde, de gerne ville være, var der en del af fædrene, der svarede, at det hovedsageligt var tid og økonomi, som havde indflydelse på, at de ikke fuldt ud fik realiseret deres forestillinger om det optimale faderskab.

” Tiden spiller en stor rolle for, at jeg er far på den måde, som jeg er...og det økonomiske skal man selvfølgelig heller ikke glemme...jeg ville da også gerne kunne bo i et lille hus med en have, hvor vores datter kunne rende og lege”.

Der var også fædre, som modsat pointerede, at det drejede sig om at være klar over, hvad man ønskede at prioritere i livet, og at det var begrænset, hvor mange børn man fik i livet, og at det derfor gjaldt om at være til stede, medens børnene var små.

Madsen (2002) har fremhævet, at mænd med psykiske problemer i forbindelse med faderskabet specielt er bange for ikke at kunne styre voldelige tilbøjeligheder. En af fædrene gav udtryk for frygten for at besidde egenskaber, som kunne være negative for barnet. Denne far som ellers fremstod relativt ressourcestærk, havde haft en svær depression, hvilket reducerede hans evne til at drage omsorg overfor barnet.

”Jeg blev far, efter at jeg blev sygemeldt, og sygemeldingen gjorde mig bekymret med hensyn til at skulle være far. Jeg var ikke sikker på, at jeg kunne magte det. Jeg har haft stærk depression med selvmordstanker og andre dumme ting, fik stresssyndrom og blev derfor meget nervøs for om jeg kunne klare det, om vi kunne klare det. Så jeg vil sige, at hvis jeg kunne vælge selv, så havde jeg nok ventet lidt, og det har også vist sig, at det var svært...det har været meget svært, også fordi vores barn har haft meget kolik, hun græd og var utilfreds stort set døgnet rundt to måneder...så det har sgu ikke været sjovt...det er sgu lidt uhyggeligt at sige det, men når man læser i Ekstra Bladet, at der er nogen, som har smidt deres unger ud af vinduet, så tænker man, at de er bindegale, men jeg kan sgu godt sætte mig ind i det, det kan jeg godt, hun har været billigt til salg...man skal selvfølgelig ikke misforstå det, jeg elsker hende over alt på jorden, og lige nu er rigtig dejlig med øjenkontakt...men når man går rundt med et stresssyndrom og har hang til depressioner, så skal der ikke så meget til...hvis hun er

urimelig i et døgn, så kan jeg heller ikke mere, så må min kone tage over, og det er også hårdt for hende”.

Dette par har nu fået tildelt en børnepsykolog af kommunen, og der var ifølge faderen allerede stor bedring at spore. Det skal dog nævnes, som det også delvis fremgår af citatet, at depressionen ikke som udgangspunkt havde noget med fødselsforventningen eller fødselsoplevelsen at gøre og derfor ikke kan sammenlignes med de mandlige fødselsdepressioner, som man har konstateret i forbindelse med forskningsprojektet om mænd og spædbørn.¹

Ingen giver decideret udtryk for, at de er bange for ikke at kunne knytte sig til barnet – men flere beskriver den magtesløshed, de regner med at komme ud for i forbindelse med deres faderskab.

”Der kommer mange nederlag som mand i ens fædrekarriere specielt med ens første barn, fordi det er jo ofte, at jeg ikke kan trøste hende som mand”.

Evnen til at trøste et barn kan have stor betydning for, om man føler, at man ”er lykkedes” og fremstår som en succesfuld forælder. Ifølge en stor dansk undersøgelse om børns opvækstvilkår fra 1995² er de fleste fædre i stand til at trøste et barn. Flertallet af mænd formår at trøste et barn ved at tage det op til kroppen, give det sutten, vugge barnet, skifte ble eller f.eks. tale til barnet.

Der kom ved et enkelt interview en lidt ”usammenhængende” beskrivelse frem, som kunne indikere en vis form for pædofiliangst hos faderen.

”Jeg synes, det er sygt mange af de ting, man hører, f.eks. alt det man hører om pædofili og skidt og møg. Det er under al, al kritik, alt det der, og man bliver simpelthen så forarget over det, så, fordi man ved jo ikke, hvad er grænsen for, hvad ens barn siger til venner og bekendte...for vi har den aftale, og jeg har det sådan med det, at jeg har aldrig skiftet andre folks børn, aldrig, og heller ikke mine søskendes børn. Men jeg vil skifte min egen datter, fordi det skal være sådan, at hun føler sig helt tryk ved mig. Fordi det skal ikke være sådan, at hvis man skal skifte hende på et tidspunkt, så føler hun, at det skal være hendes mor, der skal skifte hende. Det vil jeg da have det rigtig ubehageligt med”.

¹ I forskningsprojektet om mænd og spædbørn på Rigshospitalet, der omfattede 600 mænd, fandt man frem til, at der var ca. 7% af mændene, som havde udviklet en fødselsdepression. Det svarede til, at der på Rigshospitalet, hvor der årligt er ca. 3.400 fødsler, er ca. 225-250 mænd, som får en fødselsdepression.

² Undersøgelsen om fædres forhold til deres børn var del af projektet ”Børns opvækstvilkår”, hvor en generation af danske børn født i 1995 skal følges fra den spæde barndom til alderdommen.

Det er tankevækkende, at denne far overhovedet kan problematisere, om han som mand skal skifte ble på sin egen datter. Men det er måske ikke helt usædvanligt, at specielt mænd ikke ønsker at skifte ble på andre folks børn. Dette kan relateres til en pædofiliskræk, som oftest er at finde hos mænd.

Tiden under graviditeten

I forskningsprojektet fra Rigshospitalet om fædre og spædbørn, hvor fædrene både blev interviewet før og efter fødslen, var den største forskel på fædrenes udsagn før og efter fødslen, at fædrene ca. fem måneder efter fødslen kom med udtalelser, der udtrykte langt flere positive og kærlige følelser end før fødslen. I denne undersøgelse var det kun få af fædrene, som gav udtryk for, at de var meget følelsesmæssigt vakt under graviditeten. Flere af fædrene beskrev derimod, at de hverken var synderligt påvirket eller bekymret under graviditeten.

”Jeg havde aldrig før haft det sådan, at det ikke var mig selv, der kom i første række. Så det var dejligt, at der pludselig var et andet væsen, som betød mere end mig selv. Men det var først, da barnet kom ud, at jeg forandrede mig...jeg havde faktisk slet ikke tænkt tanken under graviditeten om, hvordan mit faderskab ville forandre mig...dette til trods for at barnet faktisk var planlagt”.

En anden far beskrev, hvordan han havde svært ved at forholde sig til barnet, inden det blev født således:

”Det berørte mig overhovedet ikke, før hun kom ud, altså før hun blev født oppe på hospitalet, jeg tænkte næsten ikke over det under graviditeten, det tror jeg altså ikke, at jeg gjorde”.

En tredje far udtrykte ligeledes, at graviditeten ikke betød så meget for ham, men at han alligevel blev meget rørt, og fik tårer i øjnene, da han var med til scanning.

”Min kone var fuldstændig anderledes under de 9 måneders graviditet, hun spiste en del syltede agurker og havde humørsvingninger...graviditeten var ikke det store for mig ...jeg følte selvfølgelig på maven og kunne se barnet bevæge sig derinde, og jeg var selvfølgelig med til alt det, jeg kunne. Den første scanning var utrolig, der fik jeg

tårer i øjnene, det var helt fantastisk...samlet står man dog lidt ved siden af som mand”.

Denne far var dog fra starten meget ”tændt” på sit kommende faderskab og var meget orienteret omkring de positive aspekter.

”Jeg husker, at jeg tænkte, hvor ”fedt”, da jeg fik at vide, at jeg skulle være far. Det var det, jeg altid havde drømt om, og jeg fokuserede virkelig på alle de positive sider”.

En af undersøgelsens mest sårbare mænd fortæller om nervøsiteten ved ikke at være sikker på, om han kan leve op til sine egne forventninger, og om hvor vigtigt det er for ham, at han har fået et arbejde, før hans kæreste blev gravid.

”Jeg ved godt, at det bliver en stor opgave. Vi havde også snakket om det i starten af vores forhold, at vi skulle have børn, men på det tidspunkt havde jeg ikke fast arbejde, og det var vigtigt for os, at vi skulle kunne give barnet noget, og på bistand har du intet at give. Så da jeg fik fast arbejde, og hun blev gravid, så tænkte vi, så tager vi det sgu, og det har så kørt lige siden...men jeg er meget nervøs for ikke at kunne leve op til mine egne forventninger”.

Fædrenes netværk

Nogle af mændene gav udtryk for, at de havde et tæt og funktionelt netværk, som de kunne trække på. Det kunne både bestå af venner og familie. Nogle gav udtryk for, at der var sket et babyboom i deres omgangskreds, og at de benyttede vennerne meget til at spejle sig i.

”Det er jo oplagt at få sig en snak med vennerne om deres og vores børn, når man alligevel er sammen”.

Men der var også en del mænd, som gav udtryk for, at de ikke brugte deres venner som rollemodeller for deres eget faderskab, og at de ikke hentede inspiration fra dem.

”Vi er gode til at finde ud af det selv – vi ringer ikke så meget til vennerne”.

Nogle få af de mere ressourcestærke fædre gav udtryk for, at de fik inspiration til deres egen faderrolle gennem bøger og uddannelse.

Betydningen af at få drenge eller piger

Mænd forestiller sig ofte, at det er drengebørn, de får. Dette kom på eksemplarisk og nærmest lidt komisk måde til udtryk i følgende udsagn fra en af fædrene.

”Jeg har da også sagt til min kone, at så snart der bliver mulighed for det, så skal han da ind og spille fodbold i KB. Dette gælder også, hvis det bliver en pige, det er lige meget, for stadigvæk er det inde i KB, at de skal spille. Så på den måde kan den lille også få nogle kammerater, hvis man kommer tids nok til træning”.

En anden af fædrene gav udtryk for, at han var bange for, at det skulle blive en pige hans kæreste fødte:

”Det svære ved at blive far vil være, hvis det bliver en pige. Det tror jeg både har at gøre med, at jeg ikke har så meget tilfælles med personen. Det er stadig mit barn, og jeg vil selvfølgelig lave en masse ting med barnet, men jeg kan ikke sætte mig så godt ind i en piges hjerne som min kæreste, fordi hun har jo været det hele igennem selv, og så er jeg bange for, at hun pludselig begynder at slæbe alle mulige knægte herop, og der vil jeg være lidt af en hund med at holde øje og sådan noget. Det er det, jeg er mest bange for”.

Det er interessant at bemærke, at denne kommende far formår at bekymre sig for, hvordan en eventuel datter vil gebærde sig med hensyn til drengekontakter 12-15 år ud i fremtiden.

På den anden side var der også flere af fædrene, som betonedede, at de bevidst ikke havde villet tænke over barnets køn:

”Jeg har med vilje ikke tilladt mig selv at tænke over kønnet. Jeg har f.eks. ikke fokuseret på, at jeg skulle spille fodbold, hvis det blev en dreng...vi har derfor ikke villet vide, hvilket køn barnet havde, vi ville lade naturen råde, og vi har også tilstræbt at bruge nogle meget neutrale farver her, som du kan se på vores gardiner og resten af babyudstyret”.

Problemer med at sætte sig igennem over for moderen

Flere af de mest sårbare fædre beskrev, at de i visse situationer havde svært ved at hamle op over for moderens forsterket og mere udviklede kompetencer over for barnet. Flere af fædrene oplevede det som et nederlag, når barnet optrådte på en såkaldt "morsyg" vis. Denne far beskriver, at det kan være hårdt for ham, at det er moderen, som har den tætteste kontakt til barnet.

"Det er sgu svært at sætte sig igennem, når man kommer hjem fra arbejdet om eftermiddagen. Så vil man selvfølgelig gerne sætte sig igennem med sin faderrolle. Men det kan være svært for moderen, og barnet har jo sin faste rytme, som er bygget op i løbet af dagen".

En anden far udtrykker sin bekymring således:

"Jeg har tænkt meget over, hvordan min datter og mit forhold bliver, og om jeg vil være der nok til, at hun kan danne en relation til mig".

Denne far præsenterer på en relativ resignerende vis den måde, som hans datter prioriterer at være sammen med moderen på frem for ham selv.

"Det svære har været, at hun, når mor er her, så er det kun mor, hun ønsker at være sammen med, men når jeg er her alene, så er jeg god, så kan hun godt finde ud af at være sammen med mig...jeg havde en lang periode, hvor min kone var på skole, og hvor hun var væk i op til 11 uger i træk... det var svært både for hende og for os begge to, det der med at være så intenst sammen. Normalt er det jo meget mor, der er mest sammen med hende...vi var også engang på tur sammen en uge i telt, der var vi sammen døgnet rundt, det var hårdt, men også godt, fordi vi hyggede os og var meget tæt sammen, men generelt er det svært at udfylde moderens rolle...det er klart, at det bliver bedre og bedre, men far gør det stadig på en anden måde, og på længere sigt finder vi nok ud af...men i starten var det meget mor, hun var tæt på...det gik mig faktisk meget på tidligere...men nu tænker hun sikkert, at jeg også kan bruges til noget".

Der er ingen tvivl om, at hvis der skal opnås mere ligestilling mellem mænd og kvinder på hjemmefronten, handler det også om, at nogle kvinder skal afgive nogle af deres privilegier med hensyn til monopoliseringen af børneopdragelsen. Hvis "far-skal-hjem" strategien skal lykkes, er

det ikke kun arbejdslivets krav til manden, som skal ændres. Kvinder skal også lære at prioritere anderledes og opgive deres magtbaser i hjemmet, hvor de ofte henter en større del af deres identitet end mænd.

Mændenes egne fædre

Det fremstår relativt klart, at såvel kvinder som mænds evne til at knytte sig til deres spædbørn i en vis udstrækning er påvirket af forholdet til deres egne forældre i løbet af opvæksten. Det er i faderforskningen blevet fremhævet, at det specielt er relationen til moderen, der har betydning for udviklingen af en nærheds- og indlevelsesorienteret spædbarnsomsorg hos fædre (Madsen m.fl.: 2002). I forskningen fra Rigshospitalet udtrykker mange fædre, at deres egne fædre var fraværende i deres barndom, og at de ikke kan bruge deres egne fædre som rollemodeller, når de skal skabe deres egen rolle som spædbarnsfar.

Der er flere af fædrene i denne undersøgelse, som giver udtryk for, at de har haft en barndom, som har været præget af omsorgssvigt. Derfor var der flere af fædrene, der udtrykte, at de ikke ønskede, at deres egne børn skulle konfronteres med de forhold, som de selv havde oplevet i barndommen. Ligeledes udtrykte de, at de selv skulle opfinde deres faderrolle.

”Jeg kan overhovedet ikke bruge den måde, som min mor og far var over for mig på til noget som helst, så jeg skal selv til at finde ud af, hvad jeg skal gøre”.

Det kan være vigtigt at forsøge at vende ligestillingsdebatten på hovedet og pege på den pris som mænd og fædre kan komme til at betale for at videreføre en traditionel maskulinitet, hvis man skal have mænd til at interessere sig for ligestillingsdiskussioner. Den traditionelle kønsopdeling er nemlig ikke altid til fordel for mænd. Når mænd historisk set har prioriteret arbejdet højere end familielivet, er der en vigtig del af livet, som er forblevet usynlig for disse mænd. Man kan derfor vende det om og sige, at mænd er blevet ”frastjålet” noget ved at prioritere det offentlige liv. Dette kom også delvis til udtryk i nogle af interviewene, når fædrene sammenlignede sig selv med deres egne fædre.

”Jeg syntes, at hun skal have en far, som er mere med, end min egen far var...og så gider jeg sgu ikke stå på sidelinjen, jeg vil være med lige fra start i det hele, og det kan man måske kalde en feminin side”.

Denne far demonstrerer, at han er i stand til at reflektere og handle på baggrund af en markant utilfredshed med den måde, hans egen far udlevede sin faderrolle på.

”Jeg har haft store problemer med min far, og jeg snakker ikke med ham den dag i dag...jeg tænker meget over, hvordan jeg selv havde det som barn, og hvordan jeg er over for mit eget barn...måske handler det også om, at jeg er det yngre, og jeg så kan huske det bedre...der er dog mange ting med, hvordan min far har opført sig, som også kommer op i mig, hvor jeg er nødt til inde i mig selv at sige; hov det er ikke sådan, man skal gøre...det er en helt anden vej”.

En anden far udtrykker, at man altid kan bruge sine forældre til at finde ud af, hvad man som forælder ikke skal gøre.

”Man kan altid bruge sine egne forældre til noget i hvert tilfælde som skabelon for, hvordan man i så fald ikke skal gøre...jeg tænker f.eks. meget over min egen faderrolle, når jeg ser, hvordan min egen far er over for vores datter, så kommer jeg til at tænke over, hvordan han var over for mig, og hvordan jeg selv ønsker at fremstå”.

Denne far fokuserer på, at hans datter ikke skal have den samme opvækst, som han selv har fået:

”Jeg har fået en hård opdragelse, dengang jeg var knægt. Der var sgu ikke tid til pjat og pjank, og mine forældre havde jo ikke for meget at rutte med, og begge mine forældre var alkoholikere. Men som mig og mine brødre siger; vi har klaret os siden. Sådan skal min datter altså ikke have det – hun skal have det bedre, end jeg har haft det”.

Selvom fædrene var bevidste om deres opvækst, besad nogle af fædrene stadig en frygt for, at de kan komme til at videreføre deres baggrund:

”Jeg har ikke selv haft nogen god opvækst, og jeg er lidt bange for, at det kan komme til at køre over i det spor, jeg er vokset op i”.

En tredje far bemærker, at man aldrig har hygget sig sammen i hans barndom:

”Noget af det, jeg har tænkt meget over i forbindelse med, hvordan mine egne forældre opdragede mig, og hvordan jeg selv ønsker at være som far, er, at jeg aldrig

har oplevet hos mine forældre, at vi hyggesnakkede i familien...det vil jeg gerne kunne skabe i min egen familie”.

Der var nogle af de få ressourcestærke fædre som beskrev deres fædre i meget positive termer som værende både sociale og tilstedeværende og mulige forbilleder. Nogle af de mest ressourcevage fædre fremhæver også de positive sider af deres egne fædres opdragelsesmønstre. Det er bemærkelsesværdigt, at der blandt disse ressourcevage fædre, som fremhæver det positive i den disciplinære opdragelse, de har fået fra deres egne fædre, også optræder en tendens til, at de bruger meget kategoriske udsagn om, at det er vigtigt, at deres børn ”hører efter” og adlyder deres forældre, og at regler skal overholdes. Denne tendens til at fremhæve grænsesætning optrådte i mindre grad hos de ressourcestærke fædre, som oftere betonedede ønsket om, at deres børn blot skulle føle sig elsket og afholdt.

Denne far, som havde et meget positivt billede af sin egen far, var specielt fascineret/inspireret af den autoritære og grænsesættende faderrolle. Dette indikerer, at den traditionelle faderrolle stadig ikke helt har mistet sin legitimitet.

”Jeg ser op til min far, og jeg har stor respekt overfor ham...jeg bruger meget min egen opdragelse...faktisk på alle punkter...jeg vil gerne have, at mange af de ting, som jeg selv er blevet opdraget med, skal videreføres til mine egne børn...f.eks. hvis min søn på syv år selv har øset sin mad op, så bliver han altså siddende, til der er spist op...men det er selvfølgelig en anden ting, hvis det er mig, der har øset op...og så videre...og jeg gider ikke høre på grimme ord...så er det altså ind på værelset...og det er også vigtigt, at de opfører sig ordentligt, specielt når de er ude blandt andre...så det er virkelig noget, jeg går op i, og som jeg har med fra min egen far...det er også lidt interessant, at når jeg selv ringer hjem til mine forældre nu, så er det altid min far jeg spørger efter”.

En af undersøgelsens meget ressourcestærke fædre beskriver ligeledes, at han er meget positivt inspireret af sin egen far, men specielt den måde, som hans far er over for ham nu:

”Jeg tænker meget på min egen far og 95% på en god og positiv måde. Jeg ser sgu meget op til far...men måske mere på den måde, han er over for mig nu, end den måde, han var over for mig som barn...men jeg kan selvfølgelig ikke huske så meget, fra da jeg var helt lille...men hvis jeg kan opdrage mine børn, så de får et forhold til mig, som jeg har til ham, så er det godt...jeg har arvet værdigrundlaget fra ham, men

nok ikke det praktiske, og hvordan man udfører det...fordi jeg tror egentlig ikke, at han var ret meget hjemme, og det er jo noget, jeg prioriterer”.

En af fædrene beskrev på positiv vis, at han havde været meget tæt på sin egen mor, og at han derfor også ville have et tæt forhold til sit barn.

”Jeg er utrolig opsat på at være tæt sammen med min datter, fordi jeg også selv har været meget tæt på min mor, og det har givet mig utrolig meget...så derfor tænker jeg meget over at være kærlig og omsorgsfuld”.

Fødslen

Mænds deltagelse i fødsler er måske det område i ligestillingsdebatten, hvor der statistisk set er sket den mest mærkbare forandring. Fra at have været næsten udelukket fra fødselssituationen deltager op imod 98% af alle mænd nu i deres børns fødsel. Historisk og mytologisk set har mænd ikke haft noget med spædbørn at gøre. Mændene var ikke med til hjemmefødslerne. Der har derimod været udviklet traditioner og ritualer for at holde manden væk fra fødslerne. Mænd kom oftest ind billedet, når der skulle indarbejdes normer.

Mænd er begyndt at sige ”vi er blevet gravide”, der er blevet opsat pusleborde på herretoiletterne. Mænd kan også blive så engageret i deres faderskab, at de som tidligere nævnt er begyndt at udvikle fødselsdepressioner. Der er ligeledes på enkelte hospitalsfødestuer blevet oprettet familierum, så mændene kan være sammen med moderen og barnet efter fødslen. Dette er meget positivt, idet mange fædre er kede af at skulle forlade moderen og barnet lige efter fødslen, hvilket flere af fædrene i denne undersøgelse bekræfter.

Alle fædrene i undersøgelsen har været med til deres børns fødsler, og de fleste af mændene beskrev fødslen som en fantastisk oplevelse, de ikke ville være foruden. Dette til trods for, at der også var flere forhold omkring fødslen, som fædrene ikke var absolut tilfredse med. Den ”klassiske” dilemmasituation for fædrene var, at de ikke kunne blive indlagt med moren og barnet.

Denne far beskriver, hvorledes han ikke kunne blive indlagt med moren og sine tvillingebørn, selvom børnene var født flere uger for tidligt. Han pointerer ligeledes, at der ikke er ligestilling mellem mænd og kvinder, hvad angår farens muligheder for at være sammen med et for tidligt født barn uden at gøre brug af farens orlovsperiode, hvilket ikke er tilfældet for kvinden.

”Vores drenge blev født 5 uger for tidligt, og derfor ville jeg også godt have kunnet være indlagt sammen med dem...men det kunne man ikke som mand, og hvis man som far begynder at være hjemme i den periode, så tæller det som barsel. Det gør det jo ikke for moderen...dette er en klar kønsforskel, og der er ikke engang proforma ligestilling”.

Denne far havde en ubehagelig oplevelse, fordi han lige efter fødslen blev bedt om at forlade moderen og barnet på hospitalet:

”Vi havde en dårlig oplevelse, da vores datter blev født. Hun blev født kl. 2 om natten, og jeg måtte ikke blive der sammen med min kone og vores datter, jeg kunne køre hjem og komme igen, men jeg måtte ikke blive der. Så blev jeg sgu lidt sur, fordi jeg følte, at det hele drejede sig om moderen og barnet, der var det svært at gå ind og sige, det er sgu min datter”.

En anden far beskriver det nærmest surrealistiske i at blive far og blive sendt hjem og så vågne alene op i sengen næste dag:

”Jeg syntes også, at det var svært at skulle forlade min kone og vores nyfødte barn på hospitalet...det ville have været fantastisk, hvis jeg havde fået lov til at blive på hospitalet...det var sgu hårdt at skulle tage hjem og sove alene...og jeg husker, at det var underligt at vågne op alene derhjemme og så bare tænke, nå men jeg er jo blevet far”.

En tredje far kan fortælle om en beslægtet fødselsoplevelse:

”Da min kone havde født med kejsersnit og akut...da syntes jeg godt, at man kunne have gjort det sådan, at manden også fik lov til at bo på hospitalet...når moderen og barnet ikke kommer hjem foreløbigt...fordi jeg syntes, at det var pænt hårdt at skulle tage hjem hver dag og sove og spise...i stedet for at kunne have været sammen med dem oppe på hospitalet...men sådan fungerer det åbenbart ikke...og det var jeg lidt utilfreds med”.

Det er interessant at bemærke, at de traditionelle fysiske styrkeforhold bliver vendt på hovedet under en fødsel. Kvinden er den som fysisk kæmper, og manden risikerer at stå handlingslammet ”ovre i et hjørne”, hvilket kan være svært at håndtere for nogle mænd. Denne far var yderst

chokeret over den smerte, som hans kone gennemgik ved fødslen, og over at se, hvorledes barnet næsten virkede livløst, da det blev født:

”Jeg tror egentlig ikke, at fødslen tog ret lang tid, men jeg stod der ved siden af min kone, som var ved at sprænges i hele hovedet og kroppen...hun klarede det dog fint, selvom hun pressede så meget, at hun også begyndte at bløde ud af hullerne i ørerne...og da vores datter kom ud, var hun helt livløs...det var nok det værste, jeg overhovedet har prøvet i mit liv...det var sgu hårdt, selvom hun alligevel kom hurtigt til hæfterne”.

Der var ikke overraskende også fortællinger om, at mændene blev overset under fødslen og skubbet til siden. Denne far fortæller, at han ikke formåede at gøre opmærksom på sig selv, men at personalet på barselsgangen derimod var gode til at orientere ham om, hvorledes man skulle skifte en ble.

”Jeg stod fuldstændig paralyseret under fødslen, og de kunne altså godt have taget sig lidt af mig. Jeg ved selvfølgelig godt, at det er moren som er den vigtigste i den situation, det kan man ikke komme udenom, men man skal passe på ikke at tilsidesætte faderen helt, han skal tages med ind, så han ikke tænker, at hans arbejde er færdigt med, at han gjorde hende gravid...men til gengæld var de meget gode til ude på barselsgangen at sørge for, at jeg også lærte at skifte ble, så man ikke kom i den situation, at man fik et barn med hjem, som man ikke kunne skifte”.

Som en indikator på hvordan nogle af fædrene i denne undersøgelse har svært ved at sætte sig igennem over for deres kvindelige partner, fortalte en af fædrene, at hans kæreste havde prioriteret at have sin mor ved sin side frem for manden, da der akut skulle foretages et kejsersnit på hospitalet.

Barselsorlov

Et tema, som har været meget fremme i medierne, er spørgsmålet om mænds muligheder og lyst til at tage barsel. Barselsorlov til mænd er et område, som berører nogle af de mest sejlivede kulturelle forestillinger, nemlig kvinden som omsorgsgiver og manden som forsørger og beskytter. I den danske debat har det været svært at sætte fokus på mænds rettigheder, og der har derimod været en tendens til at fokusere på fleksibiliteten i barselslovgivningen og familiens såkaldte ”frie” valg.

Dette modsat de andre nordiske lande, hvor argumentet om øremærkede barselsperioder har haft større gennemslagskraft.

Erfaringerne fra de andre nordiske lande viser, at mænd tager den orlov, der er øremærket, men ikke den periode, der er til forhandling. Derfor er det ønskværdigt, at debatten i Danmark ikke i så høj grad skal handle om "tvang" men derimod om "mænds trang" til at tage barselsorlov. Det bør ligeledes fremhæves, at der er et "farligt" aspekt ved den fleksible orlov, idet den lægger op til forhandling på hjemmefronten. Sociologen Bente Marianne Olsen (2000, 2002) har fremhævet, at det er sjældent, at diskussionerne over køkkenbordet i småbørnsfamilierne handler om, hvem der er bedst til at passe barnet, hvem der tjener mest, og hvem der har den mest fleksible arbejdsplads. Hun påpeger derimod, at køn ikke er noget, vi tænker på eller taler om – køn er noget, vi gør. Denne tendens gør sig også gældende i denne undersøgelse, idet mændene ikke fremhæver, at der har været voldsomme diskussioner om, hvordan barselsorloven skulle deles.

Det er svært for en mand at skulle argumentere imod den kvindelige krops førsteprioritet på barslen. Det kan være svært for nogle mænd at stå fast på deres krav og ønsker, hvis deres kvindelige partner ikke ønsker, at de skal have barselsorlov, og hvis deres chef mener, at de er en belastning for arbejdspladsen, når de tager barsel. Mænd risikerer at skulle kæmpe på to fronter som konsekvens af den fleksible barselsorlov.

I denne undersøgelse var der stor spredning i fædrenes brug og kendskab til barselsregler. Nogle af mændene udtrykte en mangelfuld viden om barselsreglerne. Andre udtrykte en stor viden. Flere af fædrene i denne undersøgelse havde kun taget 14 dages orlov. Andre var interesseret i at tage lang barsel, men var af økonomiske og arbejdskulturelle årsager tilbageholdende med at springe ud i det. Andre igen havde taget springet ud i en lang forældreorlov. Der var en far, som havde taget 6 måneders barsel, og et par fædre havde 2-3 måneders forældreorlov.

Det er vigtigt at se på forholdet mellem faderskab, økonomiske forudsætninger og sociale klasser. De klassespecifikke måder at se verden på kan have stor betydning for, hvor attraktiv barselsorlov fremstår for mænd. Det trådte frem i undersøgelsen, at der er stærke konservative og kønsstereotype arbejdskulturelle faktorer, som kan fremstå som en hindring for, at fædrene beder om mere forældreorlov. Dette var specielt aktuelt for de af fædrene, som havde beskæftigelse inden for de traditionelle mandefag. Her virkede nogle af fædrene meget usikre på, hvordan deres chefer ville reagere, hvis de ytrede ønske om at tage en lang forældreorlov.

”Jeg har haft to ugers barsel, og det syntes jeg overhovedet slet ikke, var nok. Men jeg var lærling på det tidspunkt, så det var ikke så let at sige til min arbejdsgiver, at der var noget, der var vigtigere end at arbejde her. Men jeg havde virkelig lyst til det”.

Erfaringer fra andre studier om mænd på barsel har vist, at arbejdslivet ofte er den største forhindring for, at mange mænd tager springet ud i en forældreorlov. De to norske forskere Berit Brandth og Elin Kvande (2003) har fremhævet, at det specielt er det ”*grådige arbejdsliv*”, som er den største hindring for, at mænd kan udfolde deres omsorgsressourcer og hellige sig familien. Denne far udtrykker denne bekymring og indrømmer ligeledes, at han ikke har overblik over, hvilke rettigheder han som mand har vedrørende brug af orlov:

”Min mester vil helt sikkert ikke være glad, hvis jeg tager mere barsel. Men jeg må også indrømme, at jeg ikke har sat mig ordentlig ind i, hvordan reglerne er”.

Denne far, som havde taget tre måneders barsel, udtrykker derimod en meget familieorienteret maskulinitet.

”Jeg tog tre måneders barsel, fordi jeg ønskede at være så meget sammen med min datter som muligt, og fordi min kone var på arbejde. Mine overvejelser gik meget på, at mit barn skulle have en tidlig kontakt til sin far”.

Nogle af de fædre, som havde taget lang barselsorlov, påpegede det hårde ved at være hjemme med barnet, men også det udbytterige ved det tætte samvær med barnet.

”Jeg har taget tre måneders barsel...men jeg synes, at det har været lidt hårdere at være på barsel, end jeg havde regnet med. Jeg troede, at jeg kunne gøre langt flere ting i barslen, end jeg egentlig kunne...måske har det derfor nogle gange været lidt kedeligt...det har også været dårligt vejr, så vi har været meget inden døre...men omvendt så er jeg kommet meget tæt på hende, og jeg kender hendes signaler nu...så det ville jeg ikke været gået på kompromis med alligevel”.

Den samme tendens udtrykkes af denne far:

”Der er selvfølgelig nogle dage, hvor jeg kan blive fuldstændig sindssyg af at gå hjemme, fordi der er så mange huslige pligter. Men generelt syntes jeg, at det er fedt at være så meget sammen med mit barn”.

Det er et åbent spørgsmål inden for fædreforskningen, om mænd, der tager barsel, gør det for at udvikle sig selv som mennesker, for barnets skyld, for at forbedre moderens arbejdsmarkedsposition eller af en helt fjerde grund.

Ligestillingsidealet behøver ikke altid være årsagen til, at mænd involverer sig i barnet - det kan også være barnet, som er drivkraften. Den svenske forsker Lisbeth Bekkengen (2002) bruger udtrykket den "*barneorienterede maskulinitet*" til at beskrive, at en tæt relation til barnet ikke nødvendigvis betyder en accept af ligestillingstankegangen. Den barneorienterede maskulinitet behøver ikke nødvendigvis ændre på moderskabet i familien og dermed ophæve det traditionelle forhold mellem kønnene. Der var i undersøgelsen mænd, som tog barsel som led i en større familiestrategi. Men der var også fædre, der valgte at tage orlov, fordi de ønskede at være sammen med deres barn og ikke på grund af morens muligheder på arbejdsmarkedet. Dette trådte klart frem hos denne far i undersøgelsen.

"Det er totalt egoistisk, at jeg gerne ville have haft mere barsel, jeg ville gerne være mere sammen med min datter. Men det skyldes ikke på nogen måde, at jeg tænkte på, at det kunne være godt for min kones jobmuligheder".

En anden far påpegede på det kraftigste nødvendigheden af at reservere nogle særlige perioder, som kun kan bruges af mænd.

"Jeg synes bestemt, at man skulle øremærke noget af orloven til mændene, fordi mange kvinder har den opfattelse, at de skal være hjemme et helt år sammen med børnene".

Der er ingen tvivl om, at det er i de perioder, hvor manden er alene med barnet, at den største kompetenceudvikling finder sted. Det er i de perioder, at manden lærer den "langsomme tid" at kende, hvor det er barnets rytmer og behov, som sætter dagsordenen for det, der skal ske i løbet af dagen. Det er specielt dagene alene med barnet, der udvikler den fulde forældreintegritet. Dette ønske træder dog ikke så kraftigt frem blandt hovedparten af fædrene i denne undersøgelse. Det er interessant, at denne far betoner behovet for, at mænd skal have større mulighed for at gå hjemme sammen med moderen, men ikke kan relatere det til muligheden for at skulle gå hjemme alene med barnet.

”Man bør se på, at der skal være større muligheder for, at manden kan komme til at gå hjemme sammen med moderen...vores søn fik kun bryst i tre uger, så der var mange ting, som jeg kunne hjælpe med, f.eks. at give flaske”.

Denne far udtrykker sig modsat meget positivt om tanken om at skulle gå en periode hjemme alene med sit barn. Det er bemærkelsesværdigt, at han påpeger, at det skal være en relativ kort periode, og at barnet helst skal være omkring 2 år.

”Jeg har tit tænkt over, at det da kunne være sjovt at gå hjemme en uge eller 14 dage alene med vores barn...men jeg vil gerne have, at vores barn skal være omkring 2 år, før jeg gør noget sådant, og derfor har vi faktisk snakket om, at jeg skulle søge noget mere fædreorlov...for det er jo ikke meget tid, du har sammen med dit barn, når du kommer hjem fra arbejde, og hun kan jo også mærke på dig, at du er træt”.

Der var som nævnt forskel på de forskellige fædres erfaringer med og attituder til barselsorlov. En af mændene med flere børn havde end ikke taget de første 2 ugers barsel. Han havde dog været med til alle sine børns fødsler. Den samme far gav dog også udtryk for, at han sikkert ville have taget barselsorlov, hvis der havde været reserverede perioder til mændene.

”Jeg har aldrig taget barsel. Jeg synes ikke, det har været nødvendigt. Jeg har haft nogle gode mødre, som har taget sig af børnene. Så jeg har ikke haft behov for at tage barsel. Jeg ved godt, at det lyder åndssvagt. Men jeg har aldrig fortrudt det. Lige nu arbejder jeg om natten, så jeg er stadig hjemme og se mit barn om dagen. Jeg tror også, at jeg ville kede mig herhjemme og bare bruge en masse penge. Men hvis min kone havde sagt, at nu har du bare at tage barsel, så ville jeg selvfølgelig have gjort det...ja, hvis det nu var ligesom med feriepenge, hvor man fra maj til maj skal bruge sine uger, så ville jeg da bruge dem”.

Denne kategori af fædre er efterhånden en sjældenhed i det danske samfund. Det er få nutidige fædre, som har flere børn, og som ikke på noget tidspunkt har benyttet sig af enten fædre- eller forældreorlov.

Opsummering på fædre

Udfra interviewmaterialet virker det som om, at faderskabet for alle mændene i undersøgelsen har resulteret i en omfattende forandring af deres liv. Alle har både fokuseret på glæder og

bekymringer i faderskabet. Fædrenes relationer til deres børn og spædbørn i denne undersøgelse var præget af udsagn, der indikerede, at det både var svært at knytte sig til spædbørn, men også af udsagn, der pegede på, at mændene ønskede og var i stand til at knytte tætte bånd til det spæde barn. Der har både været forskelle og ligheder at spore i fædrenes fortællinger. Fædre repræsenterer forskellige former for faderskab, idet nogle af fædrene giver udtryk for, at de uanfægtet af omgivelsernes reaktioner ønsker at prioritere samværet med deres børn, hvorimod andre af fædrene har en mere resignerende attitude til deres faderskab, herunder mulighederne for og ønsket om et tæt samvær med deres børn.

Har de nye fædre overskygget de billeder der findes af de traditionelle fædre? Har faderfraværet i den ene generation ført til fadernærvær i den næste generation? Når faderskabet får nyt indhold får maskuliniteten også nyt indhold. Det er vigtigt at slå fast. De nye måder som maskulinitet og faderskab er forbundet på i undersøgelsen handler om nærvær og engagement, hvorimod sammensætningen tidligere af maskulinitet og faderskab i langt højere grad har handlet om forsørgerevne, autoritet og disciplin. Selvom det stadigvæk er en del af maskulinitetens inderste væsen at tjene penge, at forsørge familien og at klare sig godt på arbejdsmarkedet, viser interviewmaterialet, at der er ved at ske et positivt kvalitativt skift i faderskabet fra forsørgermanden til omsorgsmanden. Den nærværende far har ikke overtaget forsørgermanden men er blevet koblet på forsørgermanden og lever side om side med ham. Mænd vil det hele nu.

Selv om flere af fædrene således hovedsageligt betoner de positive aspekter ved at få børn, skal det også fremhæves, at der var forskel på den måde som fædrene beskrev deres erfaringer på. Enkelte fædre var yderst entusiastiske, medens andre fædre mere beskrev de besværlige aspekter af faderskabet. Det fremstår som om, at nogle af fædrene har opgivet at få det optimale ud af deres faderskab i de første år af barnets levetid. Det er ligeledes karakteristisk, at man af interviewmaterialet kan udlede, at nogle af fædrene i en vis udstrækning overlader beslutningen om niveauet for deres involvering i barnets liv til moren, hvorimod andre af fædrene selvstændigt beslutter, hvor meget de ønsker at prioritere deres barn.

Mange af fædrene udtrykker, at de oplever følelser, som de aldrig har haft før og at de er overraskede over intensiteten i faderskabet. Fædrene giver udtryk for, at de er blevet mere følsomme efter at de er blevet fædre. Samtidig viser undersøgelsen at de traditionelle forestillinger om manden som forsørgeren også stadig holdes i hævd, og at det ikke er let at sætte sig op imod de kulturelle kønsforestillinger. Flere af fædrene fremhæver tid og økonomi, som faktorer der kan forhindre dem i at udleve den faderrolle, de ønsker. Andre pointerer derimod, at det er et spørgsmål om at prioritere sine børn.

Arrangementer og tilbud til fædre

Som nævnt i begyndelsen af rapporten var formålet med at igangsætte projektet fra Roskilde Kommunes side et ønske om at forbedre indsatsen overfor familier/fædre med særlige behov i forbindelse med graviditet og de første år derefter.

Fra kommunens side har man ønsket, at det kønsspecifikke element i kommunikationen mellem de professionelle og fædre bliver optimeret hos fagpersonerne, der er i kontakt med fædre. Det er kommunens opfattelse, at fædre i højere grad ønsker tilbud om forebyggende indsatser, der er tilrettelagt fædrenes ønsker og behov. Derfor omhandler den anden del af interviewundersøgelsen fædrenes erfaringer med tilbud fra det offentlige, og de ønsker de eventuelt måtte have til tilbud og arrangementer rettet mod dem selv. Der er både spurgt ind til hvilke tilbud og arrangementer, som fædre anser som brugbare før, under og efter fødslen.

Fødselsforberedelseskurser

Den svenske psykolog Margaretha Brodén (1991) har fremhævet, at en lille hjælp på et tidligt tidspunkt i graviditeten kan gøre en stor positiv forskel på længere sigt. Hun har ligeledes påpeget, at man skal passe på med at skabe en forestilling om en for stærk "symbiose" mellem mor og barn, men at det derimod er vigtigt, at også faderen bliver følelsesmæssigt vækket under graviditeten, så begge forældre kan komme i en situation, hvor de ikke siger "hvem er du" når barnet fødes - men derimod, "ser du sådan ud".

Nogle af mændene giver udtryk for, at jordemødrene ikke spørger ind til, hvordan de har det med at skulle blive fædre, og at der mangler et fokus på fædre. Dette har resulteret i, at de ofte føler sig overset, og ikke "rigtigt" inviteret.

Denne far beskriver fødselsforberedelseskurserne meget negativt, idet han under en rundvisning ikke måtte se fødegangen, hvilket gjorde ham mindre rustet til at håndtere selve fødselsoplevelsen.

"Jeg husker med min første knægt på Holbæk sygehus... der var det pludseligt sådan, at mændene under rundvisningen ikke måtte komme med ind og se fødestuen...der var det kun kvinderne...det var sgu noget underligt noget...så første gang jeg så fødestuen, var da hun skulle føde, og jeg anede ikke noget om, hvad de der apparater og slanger skulle bruges til...det kunne man virkelig godt gøre bedre".

En af de ressourcesvage fædre fremhævede, at han under graviditeten ikke havde brug for rådgivning men, at behovet for hjælp nok ville melde sig efter fødslen.

”Jeg er ikke så meget i tvivl lige nu, men jeg tror, at jeg vil få brug for hjælp, når først barnet er født”.

En anden af de ressourcesvage fædre efterlyser noget generel information om, hvad der kan vente en som forælder.

”Som far kan man have brug for under graviditeten, at nogen kunne fortælle en, hvad man kan komme ud for som forældre. Selvom jeg har mange mennesker rundt omkring mig, kunne jeg godt have haft brug for noget information”.

De informationer som de fleste fædre i denne undersøgelse efterlyser i graviditetsperioden, er informationer og oplysning om det at blive forælder og det at blive far, som de strengt taget godt kunne være foruden, uden at man må formode, at det vil få skæbnesvangre konsekvenser for deres faderskab. Der var dog en af fædrene i undersøgelsen, som på alvorlig vis fremhævede de uheldige konsekvenser af, at fokus i graviditetsperioden fra jordemoderens side udelukket havde været på moderen. Han beskriver, hvorledes hans familie kunne have undgået mange problemer, hvis der havde været spurgt ind til, hvordan han havde det med at skulle være far.

”På en måde har det været godt, men her bagefter kan jeg godt se, at vi burde have haft hjælp af sundhedsplejersken og jordemoderen inden barnet kom, så vi kunne være forberedt på den ene og anden måde...på grund af min sygdom, det har vi vist i lang tid, og det burde være taget op...vi burde have haft rådgivning, også fordi vi er førstegangsførelse, og man prøver sig jo bare lidt frem...når man kommer til jordemoderen dernede, så er fokus på moderen og kun på moderen, der blev ikke engang spurgt om, hvordan jeg havde det.. det var min fornemmelse hver gangjordemoderen var meget sød, men fokus var lagt 100% på kvinden....jeg fortæller jo ikke alle, hvor dårligt jeg egentligt har haft det... det var nogle ganske få spørgsmål man kunne have stillet...jeg ved da godt, at det måske kun er en mand ud af hundrede, men hvis du kan få fat på denne ene, så kan du altså undgå mange problemer for vedkommende og for hele familien, og for vores vedkommende har det sgu næsten været et helvede...de skulle have stillet nogle enkelte nærgående spørgsmål...så kan man jo altid få det svar, man nu engang kan få...det er selvfølgelig ikke mange, der sidder med de problemer, som jeg har men alligevel...men der blev

overhovedet ikke spurgt ind til, hvad jeg f.eks. beskæftigede mig med, og det kunne jo også være en karrierefår, som aldrig var hjemme... det kan jo også give problemer...set i bakspejlet kan jeg slet ikke forstå, at man ikke gjorde det...også fordi hverdagen er jo meget forskellig fra familie til familie...hvis man nu havde spurgt ind til mit arbejde, så havde man jo fanget, at jeg var sygemeldt, og så kunne de have spurgt mere ind til grunden for min sygemelding”.

Overordnet set illustrerer dette eksempel, at både fædre og det professionelle system skal blive bedre til at kommunikere sammen. Det står klart, at denne fars depression ville være blevet opdaget, hvis man fra kommunens side havde haft en standardprocedure med at spørge ind til fædrenes behov og ønsker. Eksemplet illustrerer også, hvor svært det er for nogle mænd at skulle italesætte de psykologiske aspekter af deres liv. Mange vælger i stedet at tie trods voldsomme problemer.

Mændenes sekundære placering

Et gennemgående træk ved mange af fædrenes fortællinger er, at de føler sig skubbet ud på sidelinjen af det professionelle system. Flere af fædre fremhævede, at de synes, at mødre generelt er meget godt serviceret men, at de derimod mener, at sundhedspersonalet hverken har tid eller kompetence til at tage sig af dem som fædre. Der var enkelte fædre, der fremhævede, at de havde været udsat for en usensibel håndtering af deres faderskab, fordi de ikke var gift med mødre.

En af fædre udtrykker sin skepsis således:

”Jeg føler nogen gange, at systemet tænker, at mænd ikke har følelser overfor deres børn”.

En af fædre beskriver, at de mistede et barn ved vuggedød, og at de derfor var meget opsatte på at holde konstant øje med det næste barn de fik. Dette var en meget opslidende proces for familien, fordi de følte, at kommunen ikke bakkede dem op med den nødvendige psykologhjælp.

”Der var ikke nogen opbakning fra nogen sider. Vi ventede et halvt år på at få en psykolog, og i stedet gav de bare min kone nervepiller...men til sidst gik kommunen ind og hjalp, så vi kunne komme videre”.

En anden far beskriver, at han har følt sig udenfor i samværet med jordemoderen og sundhedsplejersken. Han beklager, at der ikke er spurgt ind til hans følelser omkring barnet. Han fremhæver dog alligevel, at det også er de mere tekniske aspekter omkring bleskift og amning, som han godt vil have mere information om:

”Jeg synes ikke, at der har været tilbud nok til mig som mand. Men tilbud og tilbud hvad indebærer tilbud, hvad går det ind under.. er det fædregrupper og sådan noget.....Når sundhedsplejersker og jordemødre har talt med os, så syntes jeg ikke at det på noget tidspunkt har drejet sig om, hvordan jeg har følt det med vores barn.....Jeg kunne godt tænke mig noget mere information om skiftning og amning og sådan noget, fordi der er mange situationer, hvor jeg som mand føler mig udenfor, men det kommer jo af, at det er jo moderen, der har mest at gøre med barnet i starten”.

En af fædrene som i en periode på 4-5 år var alene med sit barn fortalte følgende:

”Der blev i mit lokalområde f.eks. taget initiativ til nogle sociale arrangementer og udflugter for enlige mødre...men da jeg spurgte om jeg som enlig far måtte deltage, fik jeg at vide, at jeg ikke var velkommen til at deltage”.

Selv om denne fars problemer ikke relaterer sig til serviceniveauet fra det offentlige kan dette afslag kan måske sige noget om, hvor svært vi har ved at forestille os, at mænd også kan være hovedomsorgsgiver for børn.

De positivt indstillede fædre vedrørende fædregrupper

De fleste af fædrene i undersøgelsen var positivt indstillet overfor tanken om at deltage i aktiviteter arrangeret for fædre og deres børn, og de gav udtryk for, at det ikke ville være en maskulinitetstrussel at skulle møde op i en fædregruppe. Det var bemærkelsesværdigt, at når der blev spurgt ind til om mændene kunne tænke sig at benytte fædregrupper, skete der ofte en forandring i interviewsamtalen. Der var hos nogle af fædrene en vis tøven at spore om, hvorvidt de kunne forestille sig, at de ville bruge fædregrupperne, hvis de blev etableret. Dette kan måske skyldes, at de aldrig reelt havde tænkt på muligheden, hvilket ikke er overraskende, idet mange mænd ikke har erfaring med at skulle skabe netværker baseret på deres faderrolle. Der var på den modsatte side også nogle af fædrene, som gav udtryk for, at de ville mere end systemet p.t. kunne

tilbyde, og som nærmest jublende fremhævede, at de havde savnet sådanne grupper, og at de uden tvivl ville benytte sig af dem.

Denne far fremstår meget positiv overfor ideen om en fædregruppe. Han befandt sig også i den meget særegne situation for en mand, at han på interviewtidspunktet deltog i to forskellige mødregrupper. En arrangeret gennem kommunen og en arrangeret sammen med hans kærestes veninder.

”Jeg ville helt sikkert deltage i en fædregruppe, hvis der blev etableret en sådan...for lige nu er jeg jo med i to mødregrupper”.

En anden far fremhæver ligeledes, at han også er meget positiv overfor at skulle deltage i en fædregruppe og pointerer, at det er utilfredsstillende for ham at skulle få genfortalt, hvad sundhedsplejersken har sagt via sin partner, fordi han ofte er på arbejde, når sundhedsplejersken er på besøg i hjemmet.

”Det kunne være en rigtig god ide med noget til mændene, fordi der er jo ikke nogen arrangementer for os...nok er de mødre, og sidder der med deres børn ...men vi er altså også en flok fædre, som også kunne tænke os at snakke med nogle andre fædre om, hvordan de har det med at blive fædre, og hvordan de håndterer deres koner, fordi der er altså mange kvinder som ændrer sig drastisk, når de får børn...så det kunne være fint at høre, hvordan mændene har tacklet disse situationer... og få lidt ideer og inspirationer...for når sundhedsplejersken har været der, så genfortæller kvinderne bare, hvad hun har sagt, og skal vi så som mænd bare rette os efter det...så man går og føler sig lidt ene med de ting man føler...så man kan også føle, at man får en over nakken, hvis hun kommer og siger, at hun har fået at vide at vi skal gøre det på den og den måde, men så siger jeg... jeg har sgu ikke fået det at vide af nogen”.

En tredje far udtrykker også imødekommenhed, men fremhæver samtidig sin tvivl om, hvorvidt mænd er i stand til at snakke med hinanden om deres faderrolle:

”Ja, måske kunne det da havde været godt, hvis der havde været en mulighed for at snakke med andre mænd om, hvordan det var at blive far, men på den anden side så var rollen måske ikke så vigtig i starten...men det kunne havde været meget godt at vide, hvad gør de andre...hvilke erfaringer får de ud af situationen...men mænd taler jo ofte ikke om den slags sammen”.

En af fædrene betonedede, at det var vigtigere, at der generelt var mere fokus på mændene i stedet for at arrangere særlige tilbud, som kun var målrettet mændene:

” Måske synes jeg ikke, at det er så vigtigt at der kommer de her fædregrupper...men derimod synes jeg, at man skal være bedre til at tænke mandeperspektivet mere ind over det hele ...både før og efter at barnet bliver født...og det er vigtigt, at pleje- og sundhedspersonalet helt konkret spørger ind til, hvordan mændene har det i de forskellige situationer”.

”Det skal være en jeg kan stole på”

De fædre i undersøgelsen, som har haft store sociale problemer, har sværere ved at se dem selv i en fædregruppe. De fokuserer på de mere basale behov som f.eks., at det er den samme person de møder fra kommunen, og at de skal kunne stole på personen. Denne far har haft meget uheldige oplevelser med kommunens håndtering af hans rolle som far – men har gode oplevelser med familiecentret i kommunen, som han siden hen er blevet tilknyttet.

”Kommunen har brugt mange ressourcer på at bombardere mig som far...med om jeg nu også kunne klare det...om det nu var det rigtige...så jeg har ikke haft nogen positive oplevelser, før de to medarbejdere nede på familiecenteret kom ind i billedet, og gav mig den opbakning...den guide der skulle til...men generelt som far kan jeg ikke sige, at jeg har haft positive oplevelser med kommunen...jeg har meget brug for, at de lytter til mig, når jeg kommer til kommunen...det er det der fungerer på familiecentret de sætter sig ned og lytter til mig uden at starte med at skyde med skarpt...de analyserer frem for at fordømme...heldigvis har jeg jo haft børnene, som jeg har kunne bruge meget tid på, fordi jeg ikke har haft så megen anden omgangskreds...så det har været meget fint for mig at få børnene...de dårlige oplevelser har altid haft et eller andet med systemet at gøre”.

Det bliver af en af de mest sårbare fædre fremhævet, at det er vigtigt, at der er flere mænd tilstede under et møde om faderrollen, fordi det ikke må få karakter af et offentligt ”tvangsarrangement”.

”Jeg kunne godt tænke mig, at der var et sted hvor man kunne komme hen, når man er blevet far og få svar på nogle af de ting, som man er i tvivl om, hvis man er lidt nervøs for, hvad man skal gøre. Men det er vigtigt, at der er andre fædre, for hvis man

er alene, vil man bare føle at det er et socialkontor, og så er man ikke så meget for at åbne sig. Det ville være godt, hvis man kunne sidde og høre på de andre og få lidt ideer fra hinanden om, hvad det er de er usikre på. Det skal ikke være for tit, måske hver 14 dag, og man kunne også tage de små børn med”.

En af fædrene beskrev den frygt som han havde haft med at skulle henvende sig til det offentlige som mand. Han havde været i et meget kaotisk og turbulent parforhold, og var bange for den kollektive forståelse om, at det oftest var faren, som man ofte mistænkte for at være den svigtende part. Dette til trods for, at han beskrev, hvordan moderen til børnene havde et massivt alkoholproblem, og at hun havde forladt børnene.

”Hvis jeg havde vist det jeg gør nu, så havde jeg ikke været så skidebange for at søge hjælp. For jeg havde sgu virkelig en stor knude i maven, da det startede, som jeg godt kunne have undværet, og så havde startet forløbet noget før, fordi børnenes mor og jeg vi skændes meget på det tidspunkt. Det må have været et helvede at bo derhjemme...Hun kunne sidde og bælle sådan en fem flasker rødvin på ”no time”. Før alt det her væltede, så burde man måske have haft en fornemmelse for, at det ikke var så slemt, og at de selvfølgelig ikke kom og tog børnene fra en og alt der her, at man ikke blev hængt op i en gabestok, og at man ikke blev smidt ud af lejligheden. Jeg havde nogle fantasier om nogle skrækscenarier og disse skrækscenarier, tror jeg ikke kvinder ville have haft på samme måde...der var også lidt med børnepengene, hvor jeg tænkte, at mange nok troede, at det ikke kunne være rigtigt, at børnene boede hjemme hos mig. De er alle sammen ved at falde på halen, når jeg fortæller at børnene bor hjemme hos mig...når man læser aviser, så hører man jo altid om, at det er mændene som banker børnene, misbruger dem eller vanrøgter dem, og i dette tilfælde var det jo heldigvis, ja undskyld mig en mor der gjorde, og det kommer jo også mere frem i lyset, at mødre også kan være dumme. Men det er jo sådan en, der hænger lidt over mændene, selvom det er begyndt at trænge lidt igennem at kvinder også kan være nogle dumme svin. Men meget af det hænger jo sammen med at mænd har den fysiske magt”.

Der er grund til at tro, at denne far ikke er den eneste mand, som føler sig mistænkeliggjort på grund af sit køn.

Fædre som ikke savner tilbud fra kommunen

Der var stor forskel på den rolle, som fædrene opfattede, at de havde før, under og efter fødslen. Nogle fædre ønskede i højere grad end andre side- og ligestilling med moderen, hvorimod der også var fædre, som mere opfattede dem selv som hjælpere til moderen, hvilket f.eks. udtrykkes af denne far:

”Jeg har været rimelig godt tilfreds med de forskellige tilbud...men jeg har også haft den indstilling, at det er jo min kæreste der er gravid, og jeg er hovedsageligt med til at støtte hende”.

En anden far udtrykte sig mere konsekvent med hensyn til, at han ikke havde behov for nogen tilbud eller kurser i forbindelse med hans faderskab:

”Jeg har ikke savnet tilbud fra kommunen. Det har jeg ikke, overhovedet ikke. Selvom jeg ikke havde haft et arbejde, og derfor havde bedre tid, ville jeg ikke have brugt de tilbud. Så havde jeg gået nogle ture, og hygget mig på den måde. Det er ikke fordi, at vi er indelukkede, men det siger mig ikke noget det andet. Hvis vi er ude hos familie og venner og har børnene med, kan vi sagtens tale om det. Men jeg har ikke lyst til at gå ud blandt fremmede mennesker. Det er ikke fordi, at jeg er en sur mand. Men det siger mig ikke noget overhovedet med sådan nogle grupper. Jeg syntes, at det er for pædagogisk. Jeg har ikke lyst til at sidde og snakke med andre mennesker, bare fordi man tilfældigvis har unger. Det er for socialt. Det er jeg måske en af de få som syntes....Men vi tager da med til arrangementer på skolen, selvom vi ikke sidder og snakker med alle mulige”.

Den samme far siger dog senere, at han måske alligevel ville benytte sig af tilbuddene, hvis han kommer til at stå i en ekstrem situation:

”Jeg ville dog ikke tøve med at henvende mig til kommunen, hvis jeg reelt havde brug for det f.eks. hvis vi var blevet syge. Jeg er ikke bange for at gå op og banke på. Men det skal virkelig være en situation, hvor vi var meget dårlige”.

En tredje far formulerer sin tilbageholdenhed overfor kommunen således:

”Man er nok mere tilbøjelig til at tage telefonen og ringe til noget familie, som også har børn frem for at ringe til kommunen”.

Denne far fortæller også meget klart, at han ikke har brug for nogle tilbud eller arrangementer rettet mod ham som far:

”Jeg føler egentlig ikke, at jeg har haft behov for nogen tilbud eller nogen speciel hensynstagen til mig som mand. Jeg tror ikke, at jeg ville benytte mig af tilbud om fædregrupper. Jeg har ikke haft behov for at være sammen med andre og min datter på en arrangeret måde. Jeg tror derimod, at det kan komme på tale, når hun bliver lidt ældre, og det er hende som vælger, at nu vil hun gå til det ene eller det andet. Så tror jeg, at det kan være sjovt at følge med som far”.

Der var en af fædrene der beskriver, at han egentligt er meget positivt indstillet overfor at skulle begynde i en fædregruppe – men at han på grund af depression ikke formår at involvere sig i andre mennesker.

”Jeg havde ikke plads til tilbud i min verden. Jeg kunne ikke overskue det...det er sådan....jeg ved ikke om du kan bruge det her...min depression gør, at jeg ikke kan holde ud og høre på andre folks problemer...hvis ikke jeg havde depressionen, ville jeg syntes, at det var fint at komme ned i en fædregruppe, men på grund af depressionen kan jeg ikke magte at indeholde andre folks ulyksaligheder... jeg er nødt til at sige til mig selv, at jeg er ligeglad, hvis du har et problem kan jeg ikke involvere mig for meget for, så går jeg sgu bare ned med flaget...men selvfølgelig, hvis der var nogle andre fædre som var i fuldstændig den samme situation...men jeg skal passe på med ikke at gøre noget, som tærer på mig, fordi jeg har kun et vist energi niveau...men til gengæld har det været virkeligt brugbart at få en børnepsykolog på, det har virkelig hjulpet...men hun skulle have været på banen langt tidligere”.

Der var også nogle af mændene som beskrev, at de også selv havde været tilbageholdende med hensyn til at udnytte de tilbud der allerede eksisterede i kommunen f.eks. sundhedsplejerskebesøg.

”Ja, jeg må jo indrømme, at jeg ikke var den der slog på stortrommerne, når sundhedsplejersken skulle komme”.

De konkrete foranstaltninger omkring en fædregruppe

Selvom det har været tilstræbt ikke at lægge ordene i munden på fædrene under interviewene, kan det aldrig helt afskrives at være forekommet i et lille omfang. For at imødekomme dette faremoment og for at få detaljeret viden om fædrenes ønsker, er de fædre, som udtrykte sig positivt overfor f.eks. fædregrupper, også blevet spurgt om, hvordan de kunne forestille sig sådanne grupper og arrangementer konkret skulle udformes, for at de kunne fremstå som skræddersyede til mænd.

Spørgsmålet skyldes også, at man fra f.eks. behandlingen af voldsudøvende mænd og tilbud til mænd i krise har erfaret, at det kan være svært for mange mænd at tage det sidste skridt ”hen over dørtærsklen” og konkret benytte sig af tilbud rettet mod dem, selvom de i udgangspunktet er positive overfor et tilbud om hjælp. Dette kan hænge sammen med, at det stadigvæk er få mænd der er opdraget og socialiseret til at tale om deres køn, og at de derfor kan føle en form for ubehag ved at skulle italesætte intime emner, og derigennem måske være tvunget til at beskrive en form for sårbarhed.

Denne far er i udgangspunktet positiv indstillet overfor fædregrupper, men fremhæver det vanskelige i det rent praktiske omkring møderne.

”Som udgangspunkt ville jeg være mere positiv end negativ indstillet overfor en fædregruppe ... det jeg specielt tænker på, som en forhindring er mere det lavpraktiske, altså, hvordan er det lige, at man skal få det arrangeret, og hvordan får man tid til det...og som udgangspunkt syntes jeg, at det er en meget god ide...og jeg ser mig selv som en meget moderne mand...men jeg tvivler lidt på, hvordan det konkret kan lade sig gøre...men jeg syntes, at det kunne være attraktivt at komme og tale med nogle andre mænd også fordi, at alt hvad jeg har mødt af plejepersonale, sagsbehandlere og sundhedsplejersker har været kvinder...og det er jo ikke fordi de på nogen måde har gjort noget forkert... men det er bare noget andet at være sammen med mænd...når det kvindelige plejersonale taler til os, så taler de til børnenes mor, og går automatisk ud fra, at det er hende som laver mad og skifter ble...og det kan være ret provokerende, og det er lidt diskriminerende”.

Det er meget forskellige aspekter af faderskabet, som fædrene peger på, at de kunne lære noget af ved at deltage i en fædregruppe. Nogle af de færdigheder, som fædrene gav udtryk for, at de

ønskede at lære, vil for mange fædre blive opfattet som selvfølgeligheder og gå under en betegnelse, som man kan karakterisere som noget ” man da bare gør”.

”Jeg kunne f.eks. godt tænke mig at se, hvordan andre fædre holder deres børn”.

Det er vigtigt at tage højde for, at der er familier og fædre, som er i specielle vanskelige situationer og som derfor har nogle specielle ønsker til, hvordan og hvornår arrangementerne kan finde sted.

”Når man har med tvillinger at gøre, så vil jeg sige, at alt hvad der tager tid, skal ske før børnene bliver født, ellers orker man det ikke...min kone har gået i tvillingegruppe her et år, og de har kun mødtes 3-4 gange, fordi det er så svært at finde tidspunkter, hvor de kan mødes...der er altid en der er syg eller snottet, og ikke skal smitte de andre...men hvis man alligevel skulle lave noget, skulle det måske være en forældregruppe, fordi meget af det man skal lave med dem kræver, at man er to...f.eks. kan jeg jo ikke gå alene i svømmehallen med dem”.

Nogle af fædrene pointerer, at det måske er nødvendigt at alderskvantificere tilbuddene, fordi ældre fædre måske ikke er så tilbøjelige til at ville høre på unge førstegangsfædres fortællinger. Omvendt kan man ikke udelukke, at fædre i specielt sårbare og vanskelige situationer også kan have brug for samvær med fædre i ”normale” situationer for ikke kun at skulle fokusere på de vanskelige aspekter omkring forældreskabet. Men der var blandt fædre i specielt sårbare situationer, nogle der ytrede ønske om, at hvis de skulle deltage i fædregrupper, så ville de prioritere at gøre det sammen med fædre i samme situation som dem selv.

”Jeg tror nok, at hvis jeg skulle deltage i sådanne arrangementer, så ville jeg foretrække, at det var med forældre i samme situation som os”.

Der blev i undersøgelsen også spurgt ind til om kønnet på personen som skulle lede grupperne var afgørende. Denne far fremhæver, at det vigtigste er, at den person som skal styre en fædregruppe skal have meget erfaring – men at kønnet på personen ikke spiller så central en rolle:

”Det kunne være organiseret på den måde, at fædre får nogle aftener, hvor de kan komme ud og høre om andres erfaringer. Det er lige meget, om det er en mand eller en kvinde, bare de har en stor erfaring indenfor området”.

Andre af fædrene betonedede på den modsatte side, at kønnet kunne spille en rolle, og at en mand måske ville være bedre til at forstå andre mænds problemer.

”Der kan være noget om, at mænd i mange sammenhænge er bedre til at forstå andre mænd, ja det er jeg faktisk ret sikker på, at der er”.

En anden far udtrykker, at det er vigtigt, at der skal være en uformel og afslappet stemning, og at det skal være muligt også at tale med de andre fædre:

”Man er måske mere åben, hvis man sidder en 6-8 mænd sammen. ...Så må der også godt stå en skål med noget guf på bordet. Det er nemlig vigtigt, at mændene også får talt sammen internt. Helt konkret kunne det være 2-3 gange man mødtes i de 2-3 sidste måneder af graviditeten. En af gangene kunne mødrene så også være med. Det er dog vigtigt, at de ikke er med første gang mændene mødes. Mødet skal ikke kun vare ti til tyve minutter, nej det må godt vare et par timer, så man også har tid til at gå ud og ryge en smøg sammen. Det kan nemlig også være en mulighed for at få talt sammen.... Efter det første møde kunne man måske godt få nogle opgaver som man skulle løse. Det kan også være, at man kan aftale at lave noget mere konkret sammen med de andre mænd”.

En tredje far pointerer, at der er af stor betydning for en eventuel fædregruppe, at fædre har deres børn med ellers forudsiger han, at det vil gå op i ”hat og briller”. Han fremhæver ligeledes, at der ikke må være kvinder tilstede:

”Det kunne da være hyggeligt nok, hvis der var nogle arrangementer, så man kunne høre hvad andre mænd der også har fået børn føler...jeg tror, at hvis man som mand møder op til et møde med sit barn, så vil man koncentrere sig 110% om det der foregår, men hvis børnene ikke er med, så tror jeg at det ville gå op i hat og briller. Det ville være biler og druk, og hvad der nu ville være sket...det kunne være skægt at gå i svømmehallen sammen, og der sker jo en stor forandring, når du har dit barn med, så bliver du en blødere type overfor omverdenen, så er du ikke ham der står og spiller op nede i hjørnet...jeg vil foretrække, at konerne ikke er med til et sådant arrangement, fordi ellers er det bare dem der står og taler sammen om børnene. Så vil vi ikke få sagt noget”.

Det er vigtigt at notere sig, at denne far, ligesom flere af de andre fædre, finder det attraktivt, hvis man f.eks. kan foretage sig noget aktivt sammen med de andre fædre, i dette tilfælde at gå i svømmehallen sammen.

Mænd i mødre- og forældregrupper

Der er også nogle af fædrene, der peger på, at det måske kunne være en god ide at skabe nogle forældregrupper, hvor både mænd og kvinder kan deltage, fordi det ikke er så maskulinitetskrænkende, som at skulle deltage i en fædregruppe. En af fædrene fortæller om, hvordan hans kærestes engagement i mødregruppen har udviklet sig til, at han og kæresten nu ses med de andre par i mødregruppen.

”Vores sundhedsplejerske ville gerne lave en mandegruppe, men det er ikke noget for mig...jeg tror, at min mandighed ville lide et knæk ved at skulle møde op til den slags...nej, nej det bliver sgu...det er overhovedet ikke mig...men til gengæld har min kærestes mødregruppe udviklet sig til, at vi ses som vennepar, hvor mændene også er med...vi har mødtes nogen gange og vi har passet meget godt sammen”.

Denne far fortæller om, hvordan han overtog sin konens plads i mødregruppen, indtil en af de andre deltagende mødre følte sig utilpas ved hans tilstedeværelse:

”Jeg gik jo med i den der mødregruppe... fordi min kone ikke kom med i mødregruppen...hun havde ikke lyst til det, og ikke brug for det, det var ikke noget hun syntes hun kunne bruge...der var selvfølgelig lidt blandede reaktioner fra de andre kvinder i mødregruppen...nogle syntes, at det var meget fint - men så var der pludselig en i gruppen, som følte sig utryk ved min tilstedeværelse...det var lidt synd, fordi hovedparten af de andre 10-15 stykker syntes det var ok...og min kone havde det helt fint med, at jeg gik med i gruppen”.

Der er ingen tvivl om, at mænds deltagelse i mødregrupper er en af de sværeste arrangementer at praktisere, fordi ovennævnte situation kunne forestille sig at fremkomme i andre mødregrupper, fordi fædrene bevæger sig ind i meget ”hellige” kvinderum.

Konklusion

Det er ikke let at beskrive, hvad der har været det samlede karakteristika for fædrene i denne undersøgelse. De interviewede fædre var i flere tilfælde i besiddelse af flere ressourcer end de fædre, som var målgruppen i projektansøgningen. Det er ligeledes ikke let at definere, hvornår fædrene kan siges at gå ind under betegnelsen "en sårbar" eller "ressourcesvag" far. Tolkningen er ofte flydende, også når det gælder om at beskrive en potentiel sårbar situation for fædrene. Områder som boligforhold, økonomi, erhvervstilknytning, uddannelse, netværk og naturligvis parforholdets karakter samt forældrenes opvækstvilkår er af betydning for, hvordan fædre tackler udfordringerne.

Det er forfatterens overbevisning, at nogle af de usikkerhedsmomenter i faderskabet, som bliver italesat af de mest sårbare fædre, i en vis grad også er tilstede hos de mere ressourcestærke fædre, de bliver bare ikke sagt på samme måde – men højst sandsynligt tænkt. Der er derfor grund til at tro, at betragtninger fra sårbare fædre ofte er skærpede udgaver af følelser og tanker, som de fleste mænd gennemlever.

Det nutidige faderskab rummer store men stadig ofte oversete kvaliteter. Mænds rolle repertoire udvider sig, og fædre står med deres nye ønsker overfor udfordringer i både hjemmet og på arbejdspladsen. Der er ingen tvivl om, at nogle af fædrene i denne undersøgelse, ville kunne drage personlig fordel af en øremærkning af en del af barselsorloven til mænd. Det vidner nogle af fædrenes beskrivelser om den stærke mandekultur på arbejdspladserne om.

Af interviewmaterialet fremgår det, at nogle af fædrene udtrykker bekymring og usikkerhed, når de skal håndtere de basale forældrekompetencer som bleskift, at give spædbarnet mad og at trøste barnet. Der var en social slagside at spore med hensyn til de fædre, der udtrykte den største usikkerhed overfor samværet med det spæde barn. Andre fædre derimod fremhæver, at de ikke blev usikre i deres rolle som far, selvom de var udsat for meget dramatiske situationer og krævende omstændigheder, i forbindelse med f.eks. for tidligt fødte børn, tvillingefødsler og depressioner og efterfødselsreaktioner hos deres partner.

Alle fædrene udtrykte, at faderrollen betød meget for dem. De siger ligeledes alle, at de ønsker et tæt samvær med barnet. Intimiteten har således i stor udstrækning erstattet det traditionelle faderskab. Det fremstod som om, at fædrene har noget at tilbyde deres børn. Der er grund til at tro,

at langt de fleste af fædre vil fastholde kontakten til deres børn, når den umiddelbare kontakt er etableret, og når de har erfaret, at de udgør en vigtig rolle for børnene.

Fædrenes indgangsvinkel og tilknytning til deres børn var forskellig, men det virker som om, at der er et udbredt ønske hos flere af fædre om en eller flere former for tilbud, kurser og aktiviteter, hvor fædrenes bevidsthed omkring deres rolle som far, kan blive styrket. Flere af fædre udtrykker interesse i at kunne dele oplevelser og tanker med andre fædre vedrørende deres faderskab både, hvad angår praktiske ting og de mere følelsesmæssigt orienterede aspekter af faderskabet.

Undersøgelsen viser, at alle fædre ønsker at prioritere deres børn, og at de beskriver det som positivt at være far, selvom der er forskel på hvordan de opfatter deres faderskab. Det ser ud til, at en tæt relation mellem far og barn bliver mere og mere en selvfølgelig kvalitet i faderskabet. Fædre i undersøgelsen udtrykker tætte og ømme far-barn relationer. Der er stort set ingen fortællinger som vidner om den fjerne og totalt fraværende far. Flere fædre udtrykker derimod, at det at få børn er noget af det vigtigste for dem i livet.

Der var i interviewene i nogle tilfælde en vis tendens til usammenhængende og abrupte fortællinger kombineret med skræsikkerhed og idealisering af forældreskabet. Men der var også beretninger, som indikerede, at fædre har en klar og realistisk forestilling om, hvad deres faderskab indebærer. Alle fædre i undersøgelsen turde udtrykke deres farfølelser. Den traditionelle maskulinitetsfølelse stod ikke i vejen for udviklingen af et nært og ansvarsfuldt faderskab.

Interviewmaterialet rummede fædre, som var tilfredse med de tilbud, de havde haft fra kommunen, og fædre som synes, at tilbuddene var mangelfulde. Nogle af mændene agiterer for en slags faderuddannelse. Det er dog tvivlsomt, hvordan et sådant forslag ville kunne implementeres i praksis. Nogle af fædre beskrev, at de helt sikkert ville tage imod tilbud fra kommunen om f.eks. at deltage i fædregrupper. Nogle afviser tilbuddene blankt. Nogle siger, at de hellere vil søge informationer om det selv. Nogle fædre giver udtryk for, at de ønsker en tidlig forebyggende indsats. Andre fremhæver, at de først ønsker, at der skal være et tilbud fra kommunens side, når barnet er blevet født.

Der er uden at skulle betvivle oprigtigheden og intentionen i besvarelserne i interviewmaterialet måske en tendens til, at fædre i nogle tilfælde har givet udtryk for, at de var mere interesseret i at deltage i fædregrupper, end de reelt var. Det er forfatterens overbevisning, at fædre mente, hvad

de sagde om deres lyst til at deltage i sådanne arrangementer men, at de derimod ikke alle var klar over, hvilken personlig grænse de skal overvinde for at realisere tilbuddet for dem selv, og dermed konkret træffe beslutningen om at møde op i en fædregruppe.

Det er derfor anbefalelsesværdigt, at man fra kommunens side arbejder på at udvikle en legitim tilgang til fædrearrangementerne, hvori fædrene hverken føler sig marginale eller latterliggjorte, hvis de vælger at deltage. Retorikken som tages i brug er af betydning. Der var f.eks. en af de interviewede fædre, som fremhævede, at han syntes, at det skulle hedde en fædreklub frem for en fædregruppe, idet sidstnævnte fremstod for feminint. Det står klart, at der til trods for de store potentialer også er mange risici og faldgruber forbundet med at skulle henvende sig til mænd og fædre. Det skal derfor anbefales, at der i den konkrete henvendelse til fædrene bliver lagt vægt på de positive sider af faderrollen. Det skal være de uudnyttede ressourcemæssige dimensioner der skal appelleres til.

Hvilke tilbud kan anbefales

På baggrund af denne undersøgelse og forfatterens generelle kendskab til mande- og fædroller og udviklingspotentialerne heri, skal det anbefales, at de aktiviteter som Roskilde Kommune måtte sætte i værk overfor nuværende og kommende fædre i relativ stor udstrækning, baserer sig på aktivitetsprægede arrangementer. Grunden til at fokusere så meget på, at der netop skal være mulighed for aktivitet mellem de involverede fædre og deres børn, skyldes en formodning om, at mange mænd herunder fædre, til trods for stor udvikling i og demokratisering af mande- og faderrollen, stadigvæk ikke finder det tilstrækkelig attraktivt at skulle indgå i en samtalekultur baseret på overvejende traditionelle kvindelige ”dyder”. Det vil i dette tilfælde sige stillesiddende samtale med børn tæt omkring sig. De mest ressourcestærke fædre i denne undersøgelse ville uden tvivl være i stand til at kommunikere fokuseret med andre fædre om deres faderrolle, men det er igen tvivlsomt, om de reelt ville benytte tilbuddet, hvis det ikke var aktivitetspræget.

Der er grund til at tro, at fædrene både vil have lyst til at snakke med andre fædre og det professionelle personale, hvis det bliver arrangeret på en måde, så det både udfordrer mændene samtidig med, at det ikke ”krænker” deres maskulinitetsfølelse. Der er også grund til at tro, at fædrene vil reagere positivt på henvendelser, hvor fædrene får muligheden for at tænke; ”det er mig der har ansvaret for barnet nu”. Det er vigtigt, at tilbuddene så vidt det er muligt, skal være tilbud til alle fædre, så fædrene ikke føler sig stigmatiseret ved at deltage i arrangementerne. Tilbuddene skal tage højde for mænds potentielle angst og tilbageholdenhed ved at deltage.

Det gælder om at almengøre tilbuddet og skabe legitimitet. Det er vigtigt, at der bliver oplyst om tilbuddene. Nogen fædre vil gribe muligheden andre vil ikke – men som denne far udtrykker det, er det vigtigt, at tilbuddet er der:

”Der er nogen, der har brug for det, og nogen der ikke har brug for det...og dem der har brug for det, er ofte dem, der bliver ladet lidt i stikken”.

Det er vigtigt konstant at være bevidst om de faktorer, som kan afholde fædre fra at benytte sig af tilbuddene. Processen med at rekruttere fædre er meget central. Hvis Roskilde Kommune skal kunne imødekomme de kønsspecifikke udfordringer fra fædre er det vigtigt, at man ikke bare kopierer tilbuddene overfor kvinderne men indtænker mænds specielle forudsætninger.

Et tilbud som Roskilde Kommune burde overveje at etablere, er et aktivitetsforum for fædre, baseret på ideen fra den såkaldte ”Fars legestue”. Tilbuddet som det har virket hidtidig i Københavns Kommune er baseret på, at fædre og småbørn kan lege, udveksle erfaringer og etablere netværk. De forskellige mødesteder har åbent nogle timer én gang om ugen. Der er grund til at tro, at Fars legestue vil fremstå som meningsfyldt for fædre, også fordi tilbuddet i stor udstrækning tager udgangspunkt i børnene og fordi der var flere af fædre i undersøgelsen, som efterspurgte, og så frem til at foretage sig noget konkret sammen med deres børn. En af fædre svarede således, da han blev spurgt om han kunne forestille sig at bruge et tilbud som Fars legestue:

”Jeg ville helt klart kunne bruge sådan et aktivt sted som fars legestue, fordi jeg kender jo ikke så mange mennesker...mit store problem er nemlig, at hvis jeg har et problem med mine børn, så kan jeg ikke spørge andre om hvad gjorde du i den situation osv....så det ville være en rigtig god ide for mig at have et sådant sted at kunne gå hen til”.

Erfaringerne fra Fars legestue viser, at fædre sætter pris på at møde andre fædre, og at se deres børn sammen med andre børn. Det er vigtigt, at der er aktivitet og at fædre ikke bare ”sidder på madrassen og kigger ind i navlen”. Der bør endvidere være rum for at eksperimentere. Det specielt positive ved et aktivitetsforum som Fars legestue er, at det må formodes også at kunne udvikles til at rumme sårbare fædre.

Der er grund til at tro, at der vil være forskel på fædres interesse og vilje til at kaste sig ud i diverse arrangementer rettet mod dem og deres børn. Fædre på orlov måske mere tilbøjelige til at være

åbne overfor fædregrupper og fars legestue. Der var en af de mest ressourcestærke fædre i undersøgelsen, der foreslog, at sundhedspersonalet i graviditeten også skulle spørge ind til, hvornår fædrene skulle på orlov, så det på den måde blev muligt at "screene", hvornår der var den største mulighed for at hente fædrene ind til diverse tilbud rettet mod dem.

Anbefalinger

- Der bør udarbejdes konkrete retningslinjer for sundhedsplejerskens besøg hos familierne, hvori der skal være fokus på at styrke forståelsen af de relationelle forhold i familierne. Der bør i de kærneydelser der ydes således fokuseres mere på hele familien frem for moderen. Der er brug for at vide, hvad fædrene tænker og føler. Et konkret eksempel kunne være at sundhedsplejersken, som et standardemne spurgte ind til, hvilken slags far mændene ønskede at være overfor deres barn.
- Der er ingen tvivl om, at det er en kæmpe udfordring for det professionelle personale at skulle foretage disse forandringer. Der er mange normaliseringsforestillinger og selvfølgeligheder omkring fædre og mødres kompetencer og interesserer, der skal redefineres og tænkes ind i de konkrete tiltag. F.eks. når det professionelle sundhedspersonale i kommunen udsender informationsmateriale til den kommende familie, er det yderst centralt, at såvel foto som tekstmateriale henvender sig både til manden og kvinden. Det vil igen sige, at der i tekstmaterialet ikke kun skal fokuseres på de tekniske aspekter omkring f.eks. amning og babyudstyr. Personalet skal derimod "opdrages" til at se familien som en samlet enhed.
- Sundhedspersonalet som er i kontakt med familierne i graviditeten, under fødslen og i den efterfølgende periode skal i højere grad være opmærksomme på faderens psykiske tilstand, fordi mange mænd ikke selv ønsker at påtale disse dimensioner af deres liv.
- Det er generelt vigtigt, at de initiativer der igangsættes tager hensyn til de helt specielle omstændigheder, der ofte præger mænds forhold til at skulle diskutere kønsspecifikke problemstillinger. Miljøet omkring eventuelle arrangementer og tilbud til fædrene skal være tilpasset fædrenes forudsætninger. Nogle af fædrene betoner på det kraftigste, at det er af stor betydning og nærmest altafgørende, at der ikke må være kvinder tilstede under arrangementerne, fordi det vil hæmme mændenes talelyst.

- Man bør så vidt muligt tage højde for faremomentet omkring mænds "i-princippet" interesse for at deltage i fædre-arrangementer. Denne attitude omhandler de mænd, som ikke direkte er modstandere af tilbud til mænd, men som ofte ikke får handlet aktivt på henvendelser, udgør uden tvivl en stor gruppe mænd og fædre.
- Hvis man skal sige noget samlende om fædregruppernes organisering er det, at autonomi skal være omdrejningspunkt, fædrene skal til en vis grænse have styringen selv, det pædagogiske skal nedtones, der skal ikke være for meget dagsorden og der skal hovedsageligt ikke være kvinder (mødre) tilstede.
- Det er tilrådeligt, at der deltager fagpersonale ved fædre-arrangementerne, som dog ikke må være for intervenserende. Det er nemlig vigtigt, at mændene i en relativ stor udstrækning er med til at bestemme, hvad der skal foregå. Det gælder om at skabe de rigtige rammer, som fædrene finder meningsfyldt og interessant for både dem selv og børnene, og hvor de kan udveksle erfaringer og spejle sig i andre fædres aktiviteter og oplevelser med at være fædre.
- Det er også tilrådeligt, at der ved arrangementerne er en sundhedsplejerske tilstede, som fædrene kan henvende sig til. Dette bør bl.a. ses på baggrund af, at flere af fædrene udtrykte utilfredshed med, at de ofte ikke var hjemme, når sundhedsplejersken var på besøg i hjemmet.
- Der skal skabes en situation og et fysisk rum der appellerer til fædrenes trang til leg og aktivitet med deres børn. Dette skal dog foregå, uden at man skaber begrænsende stereotyper om, at mænd kun kan udveksle følelsesmæssige emner, hvis de samtidig "løber efter en bold" eller "svinger sig vildt i et reb".
- Et af Projekt Forud's formål har været at skabe et "fælles sprog", som skal kunne skabe større faglig, tværfaglig og tværsektoriel forståelse. Det manglende fokus på fædrene i de hidtidige tiltag afstedkommer, at man i forbindelse med at nå fædrene, bør bestræbe sig på at "skabe" et sprog, der appellerer til fædre.
- Den situation som af fædrene beskrives med den største indignation, og i visse tilfælde endda med vrede, er, når de bliver tvunget til at forlade hospitalet lige efter fødslen, uden at

have mulighed for at overnatte med barnet og moren. Derfor bør fædre i større udstrækning have mulighed for overnatning et antal nætter på hospitalet.

- Mænd skal generelt i kommunens henvendelser til familien inviteres mere eksplicit, og det er derfor vigtigt at huske "at skrive på konvolutten", hvem brevet er til. Dette i særdeleshed hvis brevet er til faren. Mænds særlige forudsætninger for at skulle handle aktivt på et tilbud der omhandler køns- og ligestillingsspørgsmål skal medtages. Kommunen bør henvende sig mere direkte, og man skal prøve at få det til at foregå på mandens præmisser. Tilbuddene skal præsenteres på en måde, så fædrene har mulighed for at finde dem interessante og derigennem blive solidariske med dem.

Litteraturliste

- Bekkengen, Lisbeth (2002): "Man får välja – om föräldreskap och förädreledighet i arbetsliv och familjeliv", (doktoravhandling)
- Brandt, Berit & Kvande, Elin (2003): "Fleksible fedre", Universitetsforlaget
- Brodén, Margareta (1991): "Mor og barn i ingenmandsland", Hans Reitzels forlag
- Holter, Øystein Gullvåg (2003): "Can men do it?", Temanord
- Kimmel, Michael (1996): "Manhood in America", The Free Press
- Løkke, Per Are (2003): "Fædrenes revolution", Hans Reitzels forlag
- Madsen, Svend Aage m.fl. (2002): "Fædres tilknytning til spædbørn", Hans Reitzels forlag
- Olsen, Bente Marianne (2000): "Nye fædre på orlov", Ph.D. afhandling Sociologisk institut.
- Olsen, Bente Marianne (2002): "Far i mors sted – fædre på orlov", Kvinder, køn & Forskning
- Olsen, Bente Marianne (2005): "Mænd, orlov og arbejdspladskultur", Socialforskningsinstituttet
- Plantin, Lars (2001): "Mäns Föräldraskap", Göteborgs Universitet
- Reinicke, Kenneth (2002): "Den hele mand – manderollen i forandring", Schønberg
- Reinicke, Kenneth (2004): "Mænd i lyst og nød", Schønberg
- Sommer, Dion (1999): "Faderskab i den radikaliserede modernitet", Hans Reitzels forlag
- Stendevad, Kirsten & Kjær, Esben (2005): "Den nye karrierefår", Aschehoug

